

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SPECIALIOSIOS PEDAGOGIKOS FAKULTETAS
MEDICINOS PAGRINDŲ KATEDRA

Viktorija Krivickaitė

BENDROJO LAVINIMO MOKYKLŲ KŪNO KULTŪROS MOKYTOJŲ
ŽINIOS APIE NEĮGALIŲJŲ FIZINĖS VEIKLOS YPATUMUS

Magistro darbas

Magistro darbo vadovė – dr. Jūratė Požėrienė

Šiauliai 2006

Turinys

Įvadas	2
1. LITERATŪROS APŽVALGA	5
1.1. Neįgaliųjų kūno kultūros ir sporto padėtis integracijos procese	5
1.2. Pedagogo vaidmuo integracijos procese	11
1.3. Taikomosios kūno kultūros teoriniai aspektai	16
1.4. Kūno kultūros specialistų rengimo dėstyti neįgaliesiems ypatumai	18
1.5. Neįgaliųjų ugdymo ir socialinės integracijos teorinis pagrindimas	21
2. TYRIMO METODIKA IR ORGANIZAVIMAS	23
2.1. Tyrimo metodika	23
2.2. Tyrimo organizavimas	23
2.3. Tiriamieji	24
3. TYRIMO REZULTATAI IR JŲ APIBENDRINIMAS	26
Išvados	35
Rekomendacijos	36
Literatūra	37
Santrauka (anglų kalba)	42
Priedai	43
1 priedas	44
2 priedas	47
3 priedas	67
4 priedas	71

Ivadas

Kiekvienoje bendruomenėje yra neįgalių žmonių, todėl kiekvienoje bendruomenėje jiems turi būti vietos. Neįgalaus vaiko unikalumo ir asmeniškumo negalima ignoruoti. Atvira bendruomenė privalo prie tokių vaikų prisitaikyti ir jiems sudaryti tinkamas gyvenimo sąlygas (Grigonis, 1999).

Viena iš visuomenės kokybės rodiklių yra tai, kaip ji sugeba pasirūpinti savo pažeidžiamiausia dalimi – neįgaliaisiais. Daugelyje šalių egzistuoja sutarimas, kad šiems žmonėms būtina garantuoti visas žmogaus teises ir galimybes jausti savo žmogiškąjį vertingumą, integruotis (Kaffemanienė, 2001a; Kaffemanienė, 2001b).

Integracija leidžia vaikams su negalia pajusti, kad jie yra tokie pat žmonės kaip ir šalia esantys įgalieji. Įgalūs vaikai mokosi būti kartu su negalės ištiktisiais, jiems padėti. Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklos bendrosiose programose tarp mokyklos veiklą grindžiančių vertybių ir principų pažymima, jog mokykla ugdo supratimą, kad visi žmonės yra lygūs, kad žmogaus orumas yra nepažeistinas. Jis stiprina tikėjimą kiekvieno asmens unikalumu ir jo galia tobulėti (Šlušnytė, 2001).

Integracija kelia didelį susidomėjimą ir nagrinėjama įvairiais aspektais: ugdymo organizavimo, ugdymo kokybės, pedagogų pasirengimo ugdyti neįgaliuosius, pedagoginės bendruomenės ir visuomenės požiūrio, požiūrio poveikio, nuostatų, socialinės adaptacijos ir kitais aspektais (Ambrukaitis ir Ruškus, 2003; Kaffemanienė, 2000, 2001a, 2001b; Labanauskienė, 2003; Gudonis ir Novogrodskienė, 2000; Ivaškienė, 1999; Kaffemanas, 2001; Šlušnytė, 2001; Miltenienė, 2004; Samsonienė ir Adomaitienė, 1999 ir kt.). Dažniausiai darbuose nagrinėjami bendri ugdymo organizavimo ypatumai, požiūriai, nuostatos, pasirengimas ugdyti neįgaliuosius, tačiau apie bendrojo lavinimo mokyklų kūno kultūros mokytojų žinias ir pasirengimą ugdyti neįgaliuosius mokinius literatūros aptikti nepavyko.

Yra žinoma, jog neįgaliųjų fiziniam, emociniam ir socialiniam gerbūviui sportas ir fiziniai pratimai yra ypač reikšmingi (Taikomosios fizinės veiklos teminis tinklas, žiūr. 2006-03-27). Kūno kultūra, sportas neįgaliesiems moksleiviams yra socialinės integracijos priemonė (Sabaitė ir Karpavičius, 2003).

Pastebėta ir tyrimais įrodyta, kad taikomasis fizinis ugdymas ir sportas gerina neįgaliųjų psichosocialinę adaptaciją, stiprina ne tik fizinės ir sportinės veiklos, bet ir aktyvaus gyvenimo visuomenėje motyvus (Muraki, Tsunawake, Hiramatsu, Yamasaki, 2000; Edwards, Krassioukov, Fehlings, 2002).

Fizinis moksleivių ugdymas, judamosios veiklos koregavimas vykdomas įvairiomis formomis. Tai kūno kultūros pamokos, rytinė mankšta, kūno kultūra laisvalaikiu, savarankiškas

mankštinimasis, papildoma veikla sporto būreliuose. Visų fizinio ugdymo formų tikslas – lavinti fizines ypatybes, supažindinti su naujais judesiais ir jų mokytis, skatinti protinę veiklą, šalinti turimus judėjimo ir judesių koordinacijos trūkumus, rengti moksleivių integracijai į šiuolaikinę visuomenę (Bobrova, Mackevičius, Norkus, 2004).

Vykstant neįgaliųjų integracijai į bendrojo lavinimo mokyklas, jie turi būti integruoti į reguliarias kūno kultūros pamokas kartu su savo bendraamžiais. Mokslininkai, nagrinėję individų tarpusavio sąveiką, jos tipus bei būdus, palengvinančius šią sąveiką, pasisako už integracijos vyksmą fizinio ugdymo sąlygomis (Mikelkevičiūtė, 2002).

Ypatinę svarbą integracijos sėkmei turi pedagogų nuostatos apie neįgaliųjų ugdymo galimybes bendrojo lavinimo įstaigose, žinios apie šių vaikų ugdymą, noras padėti jiems ne tik mokytis, bet ir tapti mokyklos bendruomenės pilnateisiais nariais (Šlušnytė, 2001).

Specialistai, dirbantys judėjimo, fizinės veiklos ir sporto srityse, privalo žinoti neįgaliųjų poreikius, motyvaciją, polinkius ir dėl neįgalumo, ligų ar kitų priežasčių kilusius apribojimus (Taikomosios fizinės veiklos teminis tinklas, žiūr. 2006-03-27).

2000-2012 metų vaikų ir jaunimo kūno kultūros ir sporto strategijos (žiūr. 2006-04-05) moksleivių kūno kultūros vizijoje numatoma, kad 2012 metais Lietuvos moksleiviai mankštinsis ir sportuos modernesnėse mokyklų sporto salėse, aprūpintose inventoriumi 3 ir daugiau kartų per savaitę, bendradarbiaudami su turinčiais aukštąjį kūno kultūros ir sporto išsilavinimą kūno kultūros ir sporto pedagogais. Neįgaliems mokiniams kūno kultūra ir sportas taps vienu iš efektyviausių integracijos į bendruomenę būdų, o visi norintys mokiniai sportuos ir varžysis optimaliai organizuotoje moksleiviško sporto sistemoje. Tačiau, ar bendrojo lavinimo mokytojai turi pakankamai žinių apie neįgaliųjų fizinės veiklos ypatumus, kad įgyvendinti šios strategijos viziją? Ar tikrai bendrojo lavinimo mokyklose neįgaliesiems mokiniams garantuojamos visos teisės dalyvauti kūno kultūros pamokose? Ar nesusiduriama su skeptišku kūno kultūros mokytojų požiūriu? Ar kūno kultūros mokytojai įvertina kūno kultūros reikšmę neįgaliųjų socialinei integracijai?

Ieškant atsakymų į šiuos klausimus, buvo atliekamas tyrimas, kuriame suformuluota **tyrimo problema**: bendrojo lavinimo mokyklų kūno kultūros mokytojų žinios ir pasirengimas ugdyti neįgaliuosius.

Tyrimo problemą geriausiai nusako **probleminiai klausimai**: Kokios bendrojo lavinimo mokyklų kūno kultūros mokytojų žinios ir nuostatos apie neįgaliųjų fizinės veiklos ypatumus? Ar bendrojo lavinimo mokyklų mokytojai pasirengę ugdyti neįgaliuosius drauge su įgaliaisiais?

Tyrimo hipotezė – bendrojo lavinimo mokyklų kūno kultūros mokytojų žinios laidoja pilnavertį neįgaliųjų dalyvavimą kūno kultūros pamokose.

Tyrimo objektas – bendrojo lavinimo mokyklų kūno kultūros mokytojų žinios apie neįgaliųjų fizinės veiklos ypatumus.

Tyrimo tikslas – identifikuoti bendrojo lavinimo mokyklų kūno kultūros mokytojų žinias apie neįgaliųjų fizinės veiklos ypatumus.

Siekiant įgyvendinti tikslą, išskelti šie **tyrimo uždaviniai**:

1. Sudaryti tyrimo instrumentą – anketą kūno kultūros mokytojams;
2. Raštu apklausti bendrojo lavinimo mokyklų kūno kultūros mokytojus;
3. Taikant kiekybinio tyrimo metodus, išanalizuoti gautus anketinių tyrimų rezultatus.

Tyrimo imtis – 103 Šiaulių apskrities bendrojo lavinimo mokyklų mokytojai.

Darbo struktūra. Darbą sudaro įvadas, 3 skyriai, išvados, rekomendacijos, naudotos literatūros sąrašas (61 šaltinis), reziumė anglų kalba ir priedai. Tyrimo duomenis iliustruoja 15 paveikslų. Prieduose pateikiama kūno kultūros mokytojų apklausos anketa bei statistinės analizės rezultatai.

1. LITERATŪROS APŽVALGA

1.1. Neįgaliųjų kūno kultūros ir sporto padėtis integracijos procese

Integracija – tai ne tik neįgaliųjų žmonių įtraukimas į įgaliųjų žmonių bendriją ir ne tik gyvenimas joje. Integracijos esmė – apgalvotas ir planuotas būdas, leidžiantis neįgaliajam, kaip ir kitiems žmonėms, gyventi drauge su visais, tapti priimtinais (Grigonis, 1999).

Viena iš būdingiausių problemų tiek mūsų, tiek ir kitose šalyse, anksčiau ar vėliau apsisprendusių kurti sąlygas specialiųjų poreikių asmenų integracijai, - visuomenės nepasirengimas priimti negalės žmonių, t.y. išankstinės neigiamos nuostatos, atsargus ar nepalankus vertinimas, neadekvatus domėjimasis tokio žmogaus pasirodymu viešumoje. Tai yra išstisus dešimtmečius trukusios neįgaliųjų izoliacijos pasekmė. Vakarų šalių patirtis rodo: kuo dažniau visuomenė mato specialiųjų poreikių asmenis, bendrauja su jais, tuo greičiau ir palankiau keičiasi požiūris į juos. Naujai pažvelgti į neįgaliuosius gali padėti geresnis jų pažinimas (nerimą ar baimę paprastai kelia nežinomybė, neapibrėžtumas). Keičiant požiūrį, būtina pirmiausia formuoti supratimą, kad neįgalieji yra įprastinė, pakankamai didelė bet kurios šalies, bet kokios visuomenės dalis; šie žmonės yra tokie pat vertingi, jie turi tokius pat bendriausius socialinius poreikius kaip ir kiekvienas kitas ir tik nepalankaus atsitiktinumo dėka turi psichinę ar fizinę negalią (Kaffemanienė, 2001a).

Specialiųjų poreikių vaikų integracija į bendrojo lavinimo mokyklas apibrėžiama kaip kaitos procesas, skatinantis naujai pažvelgti į visą ugdomąjį procesą: ugdytinį, ugdytoją, ugdymo priemones ir ugdymo turinį. Pakitusi ugdomoji situacija pedagogus verčia keisti požiūrį į savo darbą, ieškoti efektyvesnių ugdymo būdų, kitaip pažvelgti į savo, kaip ugdytojo, vaidmenį (Ambrukaitis, Bagdonienė, Ruškus, Udrienė, 2003).

Ambrukaitis (1997) pedagoginę integraciją apibūdina kaip procesą, kuriuo siekiama sudaryti galimybę mokytis bendrojo lavinimo mokyklose didesniai specialiųjų mokymosi poreikių turinčių vaikų skaičiui, priartinti jų mokymą prie bendrojo lavinimo mokyklos turinio ir įtraukti šiuos vaikus į mokyklos popamokinį gyvenimą. Be abejo, specialiųjų poreikių vaikams turi būti teikiama specialioji pedagoginė, medicininė, socialinė, psichologinė pagalba, nes vien vaiko priėmimas į bendrojo tipo klasę ir mokymas pagal bendrojo lavinimo programas nėra integracija.

Богущка, Бжозовска (1994) akcentuoja integracijos naudą visiems joje dalyvaujantiems vaikams, taip pat ir jų tėvams. Pasak autorių, sveikų vaikų aktyvumas, jų spontaniškumas mobilizuoja neįgaliuosius vaikus darbui pamokose ir po užsiėmimų. Tai geriausias vystymosi stimulas kiekvienam neįgaliajam vaikui.

Pasak Place ir Hodge (2001), neįgalus vaikas, mokydamasis bendrojo lavinimo mokykloje, rimčiau mokysis, siekdamas įsitvirtinti visuomenėje, už tą, kuris mokosi namuose, neturėdamas ateities planų, pastarasis tikisi, kad jį aprūpins tėvai, nesvarbu, kokie mokymosi rezultatai.

Adomaitienė (žiūr. 2006-02-23), pateikia tokius statistinius duomenis apie Lietuvoje integruotai ugdomus specialiųjų poreikių moksleivius (% nuo bendro moksleivių skaičiaus): 1996 metais – 4,6%, 2000 metais – 2,3%, 2001 metais – 7,8%, Strolaitės (2003) duomenimis, 2003 metais – 9,9%, o Adlio (2005) duomenimis, 2004 metais – 9,7%.

Pagrindiniai įstatymai, garantuojantys neįgalių vaikų socialinę integraciją, - tai Lietuvos Respublikos Invalidų socialinės integracijos įstatymo pakeitimo įstatymas, priimtas 2004 m. gegužės 11 d., ir Lietuvos Respublikos Švietimo įstatymo pakeitimo įstatymas, priimtas 2003 m. birželio 17 d.

Neįgalusis – asmuo, kuriam Lietuvos Respublikos Invalidų socialinės integracijos įstatymo pakeitimo įstatymu nustatyta tvarka pripažintas neįgalumo lygis arba mažesnis negu 55 procentų darbingumo lygis ir (ar) nustatyta specialiųjų poreikių tenkinimo reikmė (Lietuvos Respublikos Invalidų socialinės integracijos įstatymo pakeitimo įstatymas).

Neįgaliųjų socialinė integracija organizuojama vadovaujantis šiais principais:

- 1) lygių teisių – neįgalieji turi tokias pačias teises kaip ir kiti visuomenės nariai;
- 2) lygių galimybių – neįgaliesiems, kaip ir kitiems visuomenės nariams, sudaromos tokios pat ugdomosi, darbo, laisvalaikio leidimo, dalyvavimo visuomenės, politiniame ir bendruomenės gyvenime galimybės. Tik tais atvejais, kai tokios pat sąlygos ir priemonės yra neveiksmingos, numatomos specialiosios priemonės, gerinančios neįgaliųjų padėtį;
- 3) diskriminavimo prevencijos – neįgalieji apsaugomi nuo bet kokios diskriminacijos ar išnaudojimo;
- 4) visapusiško dalyvavimo – visais lygmenimis visi su neįgaliųjų gyvenimu ir veikla susiję klausimai sprendžiami derinant su jais ir (ar) jų atstovais pagal įstatymą bei atsižvelgiant į jų patirtį;
- 5) savarankiškumo ir pasirinkimo laisvės užtikrinimo – neįgalieji nuolat skatinami būti savarankiški;
- 6) prieinamumo – neįgaliesiems sudaromos sąlygos veiklai visose gyvenimo srityse ir galimybė naudotis ištekliais;
- 7) neįgalumo kompensavimo – neįgalumo pasekmės kompensuojamos neįgaliesiems skirtomis įvairiomis piniginių ir nepiniginės paramos formomis;

- 8) decentralizacijos – pagalba neįgaliesiems priartinama prie jų gyvenamosios vietos, bendruomenė įtraukiama į socialinę neįgaliųjų reabilitaciją;
- 9) destigmatizacijos – visuomenė šviečiama siekiant šalinti neigiamas nuostatas ir stereotipus, susijusius su neįgaliaisiais;
- 10) perimamumo ir lankstumo – visos institucijos veikia darniai teikdamos socialines paslaugas ir ugdydamos neįgaliuosius;
- 11) skirtingų poreikių tenkinimo – neįgalieji sudaro labai įvairialypę visuomenės grupę, todėl, teikiant paramą, atsižvelgiama į skirtingus neįgaliųjų poreikius.

Visi neįgalieji turi teisę būti ugdomi, nesvarbu, koks jų neįgalumo lygis ar darbingumo lygis. Neįgalieji ugdomi mokyklose ir kitose įstaigose, kuriose teikiamos ugdymo paslaugos, atsižvelgiant į jų specialiuosius ugdymosi poreikius, sugebėjimus ir fizinę bei psichinę būklę (Lietuvos Respublikos Invalidų socialinės integracijos įstatymo pakeitimo įstatymas).

Negalė dar nepadarо vaiko neįgalioju, tai tik pagrindas, kuriuo remdamiesi mes formuosime neįgalųjį vaiką. Brandi asmenybė gali būti išugdyta aplinkoje, kurioje sudaromos sąlygos pilnavertei jo veiklai (Galkienė, 2001).

Lietuvos Respublikos Švietimo įstatymo pakeitimo įstatyme mokynys, kurio galimybės mokytis ir dalyvauti visuomenės gyvenime yra ribotos dėl įgimtų ar įgytų sutrikimų, vadinamas specialiųjų poreikių mokiniu. Specialiųjų poreikių vaikui jo tėvų (globėjų, rūpintojų) pageidavimu sudaromos sąlygos ugdytis arčiau jų gyvenamosios vietos esančioje bendrojo lavinimo mokykloje visiškos, dalinės integracijos forma. Vaiko specialiuosius ugdymosi poreikius įvertina, ugdymo formą siūlo mokyklos specialiojo ugdymo komisija arba pedagoginė psichologinė tarnyba. Mokyklą vaikui rekomenduoja pedagoginė psichologinė tarnyba. Specialiųjų poreikių asmeniui švietimo prieinamumas užtikrinamas pritaikant mokyklos aplinką, teikiant psichologinę, specialiąją pedagoginę ir specialiąją pagalbą, aprūpinant ugdymui skirta kompensacine technika ir specialiosiomis priemonėmis, kitais įstatymų nustatytais būdais (Lietuvos Respublikos Švietimo įstatymo pakeitimo įstatymas).

Lygių galimybių neįgaliesiems žmonėms teikimo bendrosios taisyklės (1996) sako, kad valstybės užtikrina, kad neįgalūs žmonės galėtų sportuoti. Valstybės imasi priemonių, kad sporto arenos, aikštės ir salės būtų prieinami neįgaliesiems žmonėms. Sporto organizacijos turi būti skatinamos plėsti neįgaliųjų žmonių galimybes sportuoti. Tam tikslui tą veiklą reikia padaryti visiems prieinamą, o prireikus ją pritaikyti neįgaliųjų žmonių reikmėms. Valstybės turėtų skatinti neįgaliųjų žmonių dalyvavimą valstybiniuose ir tarptautiniuose sporto renginiuose. Sportuojantiems neįgaliesiems reikia suteikti tokias pat mokymo ir treniruočių galimybes kaip ir sveikiesiems. Sporto organizatoriai su neįgaliųjų žmonių organizacijomis turėtų konsultuotis, kaip neįgalius žmones įtraukti į sporto renginius.

Neįgaliųjų kūno kultūros ir sporto, kūno kultūros ir sporto organizacijų veiklos teisinius pagrindus, valstybės institucijų ir visuomeninių organizacijų kompetenciją neįgaliųjų kūno kultūros ir sporto srityje reglamentuoja Kūno kultūros ir sporto įstatymas ir kiti teisės aktai. (Lietuvos Respublikos Invalidų socialinės integracijos įstatymo pakeitimo įstatymas).

Kūno kultūra – svarbi bendrosios asmens ir visuomenės kultūros dalis, glaudžiai susijusi su kitomis jos sritimis, ypač su sveikatos stiprinimu ir sportu. Kūno kultūros pamokos sudaro sąlygas ugdytis dorą, sąžiningo rungtyniavimo bei varžymosi, savitvardos, bendravimo ir bendradarbiavimo įgūdžius. Kūno kultūros pamokos, sporto renginiai, išvykos į gamtą, kuriose kartu su įgaliais dalyvauja ir neįgalieji moksleiviai, padeda jiems susigyventi, geriau suprasti vieniems kitus (Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklos bendrosios programos ir bendrojo išsilavinimo standartai. XI-XII klasės, 2002).

Kūno kultūros ir sporto pratybos yra privalomos bendrojo lavinimo mokyklose, gimnazijose, profesinio mokymo įstaigose, specialiosiose mokyklose ne mažiau kaip po tris valandas per savaitę. Šios nuostatos yra privalomos ir toms įstaigoms, kuriose mokosi (arba mokosi ir gyvena) neįgalūs vaikai. Privalomos kūno kultūros pratybos švietimo įstaigose organizuojamos pagal toms įstaigoms nustatytus mokymo planus, programas, higienos reikalavimus, materialinio techninio aprūpinimo normatyvus. Neįgaliesiems kūno kultūros pratybos organizuojamos pagal toms įstaigoms nustatytus mokymo planus ir programas, suderintas su Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerija (Lietuvos Respublikos Kūno kultūros ir sporto įstatymas).

2000-2012 metų vaikų ir jaunimo kūno kultūros ir sporto strategijoje (žiūr. 2006-04-05) rašoma, jog kūno kultūros padėties bendrojo lavinimo mokyklose tyrimai atskleidė, kad tik 1,5 % pagrindinių ir vidurinių mokyklų praktiškai įgyvendinta Kūno kultūros ir sporto įstatymo nuostata dėl privalomų 3 kūno kultūros pratybų.

Pasak Hutzler, Fliess, Chacham ir Van den Auweele (2002), kadangi vaikai su negalia mokyklose sudaro mažumą, jų konkretūs poreikiai dažnai yra nepatenkinami.

Ivaškienė, S.Kavaliauskas ir K.Kavaliauskas (2001), tyrinėję neįgaliųjų mokinių gyvenamosios ypatumus ir siekę išsiaiškinti, ar moksleiviai domisi kūno kultūra, sportu, sveika gyvenimu, nustatė, kad apie kūno kultūros poveikį sveikatai daugiausia sužinoma iš televizijos ir radijo laidų. Daugelis neįgaliųjų moksleivių turi asmeninį sporto inventorių (dažniausiai kamuolį, raketes, rečiau – dviratį, slides, svarmenis), bet laisvalaikio pirmąją pasyvūs užsiėmimai, o ne aktyvi veikla.

Adomaitienė ir Mikelkevičiūtė (1999), Adomaitienė (žiūr. 2006-02-23), Adomaitienė ir kt. (2003) rašo, jog Lietuvos Respublikos kūno kultūros ir sporto įstatymas diskriminuoja neįgaliuosius neįgaliųjų sporto ir fizinio ugdymo srityje, nes nepripažįsta jiems elitinio sporto

galimybių, nepažymi ir nereglamentuoja šios srities valstybės funkcijų neįgaliesiems, visą atsakomybę palieka visuomeninėms neįgaliųjų sporto organizacijoms. Skirtingai negu įgaliems žmonėms, nei įstatymu, nei papildomais aktais nereglamentuotos neįgaliųjų sporto klubų funkcijos, nepriimti taikomosios fizinės veiklos specialistų darbo krūvių specifikos, licenzijavimo ir finansavimo, elitinių sportininkų rengimo, jų skatinimo norminiai dokumentai.

Čingienės ir Maresevovs (1999) duomenimis, Lietuvos neįgaliųjų kūno kultūros ir sporto klubuose daugiausia sportuoja suaugę (18-40 metų) žmonės, mažiausiai integruoti yra vaikai iki 7 metų. Daugiausia klubuose sportuoja sutrikusio judėjimo neįgalieji, o mažiausiai – turintys proto negalią.

Lietuvos Statistikos departamento suvestinėje (Adlys, žiūr. 2006-04-05) apie neįgaliųjų dalyvavimą sporto renginiuose galima pastebėti, jog 2004 metais, palyginus su 2003 metais, Lietuvoje sumažėjo bendras sporto renginių dalyvių su negalia skaičius, tačiau didėjo dalyvių skaičius tarptautinėse neįgaliųjų varžybose Lietuvoje bei sveikų žmonių čempionatuose. Pastebėta, jog sumažėjo dalyvių skaičius kituose federacijų, Specialiosios olimpiados komiteto renginiuose, sveikatingumo renginiuose. Nuo 2002 metų mažėjo dalyvių aklųjų riedulyje, sunkiojoje atletikoje, jėgos trikovėje, o didėjo krepšinio, stalo teniso, grindų ritulio, mažojo futbolo, rankų lenkimo, šaškių, sportinės žūklės, slidinėjimo sporto šakų renginiuose. Gausiausiai dalyvių sporto renginiuose turėjo Lietuvos specialiosios olimpiados komitetas, tačiau didžioji jų dalis dalyvavo sveikatingumo renginiuose. Mažiausiai dalyvių susilaukė Invalidų sporto federacijos renginiai. Parolimpinėse, Kurčiųjų žaidynėse, Specialiojoje olimpiadoje, pasaulio ir Europos čempionatuose 2002-2004 metais dalyvavo 34 Kurčiųjų sporto federacijos nariai, 20 Aklųjų sporto federacijos narių, 18 Invalidų sporto federacijos narių ir 15 Lietuvos specialiosios olimpiados komiteto narių.

Statkevičienė (1999) teigia, kad mūsų šalyje nėra pakankamai lėšų, kad neįgalieji galėtų kultivuoti visas sporto šakas, todėl būtina nustatyti prioritėtines neįgaliųjų sporto šakas, kurios gali būti nustatomos pagal: 1) sportinius laimėjimus parolimpinėse žaidynėse; 2) sportinius laimėjimus pasaulio čempionatuose; 3) sportinius laimėjimus Europos čempionatuose; 4) sporto šakos populiarumą Lietuvoje; 5) sporto šakos atstovų skaičių; 6) sporto šakos trenerių skaičių; 7) jaunųjų sportininkų laimėjimus tarptautinėje arenoje; 8) sporto bazių būklę ir skaičių; 9) trenerių kategoriją. Pasak autorės, daugelis sporto specialistų, dirbančių įvairiose sporto srityse laikosi nuomonės, jog neįgalieji, pasiekę sportinių rezultatų, turi būti skatinami taip pat, kaip ir sveikieji sportininkai.

Bobrova ir kt. (2004) rašo, jog labai svarbu ugdyti teigiamą neįgaliųjų moksleivių požiūrį į kūno kultūros pamokas, kurių lemia fizinio ugdymo kokybė, mokytojo profesionalumas ir autoritetas, padėti ugdytiniams suvokti jų teikiamą įvairiapusę fiziologinę, psichologinę, protinę

ir socialinę naudą. Mokymo procesą būtina individualizuoti atsižvelgiant į mokinių fizines ir protines galias. Individualios užduotys turi būti aiškios ir įvykdomos, skatinančios tobulėti, siekti geresnių rezultatų. Ypatingą dėmesį reikia skirti pasyviems, nerodantiems iniciatyvos mokiniams, turintiems didesnio laipsnio negalią. Svarbu pamokose sudaryti teigiamą emocinį foną. Pamokų sėkmę lemia geras mokytojo ir mokinių tarpusavio supratimas, gebėjimas frontalų ir grupinį darbą derinti su individualiu.

Ugdymas per kūno kultūros pratybas grindžiamas pagarba moksleiviui kaip asmenybei, pozityviu požiūriu į kiekvieno asmens individualią fizinę prigimtį, psichofizinį skirtingumą, nuolatinio siekimu kūno kultūros pamokų, sporto renginių metu sudaryti sąlygas, kurios leistų moksleiviui patirti saviraiškos ir kūrybos džiaugsmą, plėtotų jo savarankiškumą ir atsakomybę. Darbui su neįgaliais moksleiviais, esant reikalui, kviečiami specialistai, gebantys šiems moksleiviams suteikti reikiamą pagalbą (Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklos bendrosios programos ir bendrojo išsilavinimo standartai. XI-XII klasės, 2002).

1.2. Pedagogo vaidmuo integracijos procese

Viena pagrindinių sėkmingo ugdymo sąlygų yra pedagogas, jo pozicija integracijos kaip proceso ir neįgalių vaikų galimybių atžvilgiu (Ambrukaitis, 1999; Adomaitienė ir kt., 2003).

Pedagogų požiūris į neįgalių vaikų integraciją bendrojo lavinimo mokyklose priklauso nuo vaikų negalių tipo, nuo įgalių ir neįgalių vaikų skaičiaus santykio klasėje, nuo dėstomo dalyko specifikos, pagalbinių darbuotojų buvimo ir t.t. Nuo pedagogo priklauso, ar neįgalus vaikas galės mokytis pagal savo galimybes, ar bus atsižvelgiama į specialiuosius poreikius ir suteikiama reikiama parama. Jei pedagogas ignoruoja vaiko poreikius, taiko neadekvačius vaiko gebėjimams mokymo metodus, bus vykdoma vadinamoji mechaninė integracija, kuri tik dar labiau didina skirtumus tarp vaikų ir sukuria didžiulį psichologinį diskomfortą (Adomaitienė ir kt., 2003).

Kaffemanienės (2001a, 2001b) tyrimų duomenimis, tiek moksleiviai, tiek mokytojai ne itin gerai pažįsta specialiųjų poreikių vaikus, tačiau dominuoja išankstinės neigiamos nuostatos, nenoras ar nepasirengimas bendrauti lygiaverčiu pagrindu.

Miltenienės (2004) tyrimų duomenimis, pedagogų nuostatas labiausiai veikia amžius, gyvenamoji vieta, išsilavinimas, specialistų veiklos sritis, auklėjamoji veikla, pedagoginio darbo stažas, kvalifikacinė kategorija, neįgaliųjų mokinių skaičius.

Gudonio ir Novogrodskienės (2000), Kaffemanienės (2000) tyrimų duomenimis, mokytojams labiausiai bauginanti (iš išskirtų fizinės, protinės ir sensorinės negalių rūšių) ar pedagogui mažiausiai priimtina klasėje integruotų mokinių negalė yra protinė negalė.

Tripp (žiūr. 2006-01-12) tyrimo duomenimis, tiek kūno kultūros mokytojai, tiek taikomosios kūno kultūros mokytojai geriau priima neįgaliuosius su fiziniais sutrikimais (asmenis su amputuota galūne, kiškio lūpa) ir sergančius epilepsija nei neįgaliuosius su protine negalia, cerebriniu paralyžiumi, emocijų sutrikimais.

Hegarty (1998) rašo, jog reikia ugdyti mokytojų pozityvų požiūrį į neįgaliųjų vaikų ugdymą bendrojo lavinimo mokyklose. Mokytojas turi mokėti įvertinti specialiuosius poreikius, atitinkamai pritaikyti mokymo planus ir, naudodamasis pagalbėmis priemonėmis, lavinti įvairius vaikų sugebėjimus. Mokytojų diplomuose ir atestacijos dokumentuose turi būti įvertintos žinios apie specialųjį ugdymą. Pageidautina, kad mokytojai susipažintų su visais negalių tipais, kad vėliau galėtų specializuotis siauresnėje srityje. Manoma, kad universitetai turėtų tapti pagrindiniais konsultantais specialiojo ugdymo srityje, nes šiam procesui įvertinti reikia specialiųjų tyrimų, įvertinimų, mokytojų-konsultantų rengimo, programų kūrimo. Visi institutai, kurie nagrinėja švietimo problemas, specialiųjų mokyklų personalas turi suteikti paramą bendrojo lavinimo mokykloms ugdant specialiųjų poreikių vaikus.

Pedagogo, kaip ugdymo proceso organizatoriaus, vaidmens svarbą išskiria Kaffemanas (2001). Pasak autoriaus, pedagogo pastangų dėka galimas tiek moksleivių, tiek ir būsimos visuomenės adekvataus požiūrio į specialiųjų poreikių asmenis formavimas(is).

Anot Labanauskienės (2003), Lytle ir Hutchinson (2004), mokytojas turėtų būti mokinio vedliu, pagalbininku, gynėju, įkvėpėju, padrasintoju.

Kaip teigia Бабаяна (1995), mokytojas turi būti humaniškas ir neskirstyti mokinių į įgalius ir neįgalius, turi būti geru psichologu, pastebėti net ir menkiausias vaiko permainas, suprasti jo išgyvenimus ir jausmus. Mokytojas turi būti geru diplomatu, kad gebėtų rasti išeitį iš nemalonių situacijų ir tuo pat metu neužgautų mokinio savimeilės.

Šiuolaikinės bendrojo lavinimo mokyklos pedagogui aktualūs gebėjimai yra teigiamos mokymosi motyvacijos palaikymas, mokymo turinio pritaikymas vaiko galimybėms ir reikmėms, mokymosi negalių kompensavimas taikant specialius mokymo metodus, individualizuotas mokymosi pasiekimų vertinimas, vaiko tėvų, pedagogo, specialistų bendradarbiavimas ir funkcijų pasiskirstymas (Ališauskas ir Elijošienė, 1997, cit. Kaffemanienė ir Lusver, 2004).

Ozolaitė (1997) išskiria tokius pedagogo pasirengimo ugdyti neįgaliuosius veiksnius, kurie ypač lemia integruoto ugdymo sėkmę: visapusišką vaiko, turinčio negalę, pažinimą; ugdytinio negalės supratimą; norą padėti vaikui; mokytojo geranoriškumą, gebėjimą pasitikėti mokiniu; sugebėjimą matyti kiekvieno asmenį; siekimą, kad vaikas jaustųsi mylimas, o mokytojo meilė būtų globojanti; atvirą mokytojo požiūrį į naujoves, reformas, švietimo kaitą; nuolatinį pedagogo gebėjimą ir norą tobulėti (ypač žmogiškąja prasme), mokytis ir kt.

Palyginus su kitų šalių duomenimis, Lietuvos mokytojų bendras požiūris į specialiųjų poreikių mokinių integruotą ugdymą praktiškai nesiskiria nuo kitų Europos valstybių mokytojų požiūrio ir iš esmės yra pozityvus. 91 % apklaustų mokytojų pritarė (44% - teigiamas požiūris, 47% - labai teigiamas požiūris) specialiųjų poreikių asmenų integracijai į bendrojo lavinimo mokyklas, tačiau teigiamas požiūris sumažėjo ir atsirado daugiau mokytojų, kurie išreiškė mažiau pozityvią nuomonę dėl specialiųjų poreikių asmenų ugdymo jų pačių dalyke (66% - teigiamas požiūris, 11% - labai teigiamas). Nurodydami savo teigiamo požiūrio sumažėjimo priežastis mokytojai įvardino žinių trūkumą darbe su specialiųjų poreikių asmenimis (81%), profesinių įgūdžių trūkumą (69%), nepakankamą profesinę pagalbą iš šalies (65%), specialiųjų ugdymo priemonių nebuvimą (40%), netikėjimą, kad neįgalieji, juos ugdant konkrečiame dalyke, gali pasiekti žymaus progreso (24%), baimę pakenkti neįgaliesiems juos ugdant asmeniškai (15%) ir nemalonių asmeninius jausmus kai kurių tipų neįgaliesiems (7%). Europos valstybių mokytojai taip pat daugiausia nurodė žinių, įgūdžių, paramos bei įrengimų trūkumą kaip savo nenoro dirbti su specialiųjų poreikių asmenimis priežastis (Adomaitienė, žiūr. 2006-02-23).

Ambrukaičio ir kt. (2003), Ambrukaičio (2004) atliktų tyrimų duomenimis, bendrojo lavinimo mokyklų pedagogai dar nėra pasirengę mokyti specialiųjų poreikių vaikus: mokytojai negeba pritaikyti mokomosios medžiagos turinio, individualizuoti ir diferencijuoti darbo pamokoje, nežino vertinimo kriterijų ir t.t. Kaip problemos sprendimo būdą pedagogai akcentuoja mokytojo padėjėjo būtinybę. Specialiųjų ugdymo(si) poreikių turintis moksleivis vis dar laikomas „kitokiu“ bendrojo lavinimo mokykloje. Tarp pedagogų, normalios raidos moksleivių ir tarp jų tėvų vyrauja neigiamos nuostatos, specialiųjų poreikių vaiko baimės. Pedagogų kompetencijos stoka dar labiau didina specialiųjų ugdymo(si) poreikių moksleivių atskyrimą. Tai verčia mokinius jaustis „blogesniais“, jie praranda mokymosi motyvaciją, nepasitiki savo jėgomis, aukštesniųjų klasių specialiųjų ugdymo(si) poreikių moksleiviai atsisako pagalbos nenorėdami išsiskirti. Daugelis pedagogų vengia specialiųjų poreikių turinčių mokinių, nes padaugėja darbo, reikia papildomai ruošti pamokoms. Mokytojams sunku modifikuoti ar adaptuoti programas, nes nėra programų rengimo metodikos. Be to, dėl specialiosios kompetencijos stokos programų pritaikymas dažnai tampa formalumu.

Kazlaučiūnaitės (2001) tyrimų duomenimis, mokytojai teigia, kad specialiųjų poreikių mokinių mokymasis bendrojo lavinimo mokykloje nepadedą tenkinti šių mokinių poreikių. Bendrojo lavinimo mokyklų pedagogai nepakankamai išmano specialiųjų poreikių mokinių mokymosi bei prisitaikymo problemas.

Neįgaliųjų edukacinės ir socialinės integracijos per taikomąją fizinę veiklą teminis tinklas pateikia rekomendacijas dėl kūno kultūros:

1. Kūno kultūros mokytojas turėtų taikyti tokias adaptacijas, kurios yra reikalingos kiekvienam vaikui. Kūno kultūros mokytojas privalo pritaikyti prietaisus bei priemones ir padaryti veiklas prieinamas visiems, net jei vaikas ir turi labai sunkią negalę.

2. Turi būti atliekamos pedagoginių metodų, medžiagos, strategijų ir visos programos adaptacijos.

3. Specialiųjų poreikių mokiniai neturėtų būti atleidžiami nuo kūno kultūros pamokų. Kūno kultūros mokytojas turėtų priimti sprendimą dėl dalyvavimo kūno kultūros pamokose, drauge su mediku ir neįgalaus vaiko tėvais.

4. Taikomosios fizinės veiklos specialistai ir kūno kultūros mokytojai turėtų būti įtraukti į psichologines-pedagogines tarnybas, nes šios tarnybos sprendžia apie protinius ir akademinus neįgalių mokinių ugdymo poreikius ir dažnai atleidžia nuo kūno kultūros ugdymo.

5. Kūno kultūros programa turi būti laikoma neįgalių vaikų bendrojo ugdymo privaloma dalis. Kiekvienas neįgalus vaikas turi teisę dalyvauti fizinėje veikloje ir turėtų būti vertinamas šioje srityje (Taikomosios fizinės veiklos teminis tinklas, žiūr. 2006-03-27).

Lietuvos Respublikos Švietimo ir mokslo ministerija rekomendacijose kūno kultūros mokytojui nurodo, kad kūno kultūros mokytojas turėtų atidžiai globoti neįgalius mokinius ir išmoningai įtraukti juos į kūno kultūros pamokas bei neformalųjį ugdymą. Mokiniai mokomi vertinti save, suvokti savo išskirtinumą, bet jokių būdu nepervertinti savęs. Geras mokytojas turi išvelgti mokinio fizinę būseną. Padėti gali individualūs pokalbiai su mokiniu, artimais draugais, jo tėvais, kitų dalykų mokytojais, ilgesnis mokinio stebėjimas, užduočių tik jam rengimas, testavimas. Ypač svarbu konfidencialumas, taktiškumas, pagarba mokiniui. Sužinoję, kuo jis domisi, kokioje veikloje stiprus, kviečiamas organizuoti mokyklos sportinę veiklą. Kūno kultūros ugdymo kokybei svarbi mokytojo kompetencija, nuolat keliami kvalifikacija, naujovių paieška, perimama kolegų ir užsienio specialistų patirtis.

Moksliniais tyrimais įrodyta, jog apie 60 procentų žmonių neadekvačiai vertina neįgaliųjų galimybes (Galkienė, 2001).

Mokytojai, neturėdami tinkamo specialiojo išsilavinimo ir todėl negebėdami atsispirti neįgaliųjų mokinių ugdymo medicininimui, patys suvokia neįgalų vaiką kaip gailesčio vertą ir ligotą asmenį, mažina jo atsakomybę ir reikalavimus ją ugdyti, dažnai rengia vaikams pernelyg susilpnintas ir supaprastintas mokomąsias programas ir rodo atvirą, pernelyg didelę globą ir gailestį (Adomaitienė ir kt., 2003).

Pasak Maisonneuve (1995), integruoto vaiko, turinčio negalę, gabumai dar negarantuoja mokymosi sėkmės, nes jo sugebėjimas mokytis priklauso nuo materialinių, techninių, psichologinių sąlygų ir nuo kiekvieno iš mūsų sugebėjimo dirbti savo darbą. Visada reikia stengtis atskirti teisingą pagalbą nuo tam tikro gailesčio, kai nesugebama įvertinti tikrųjų galimybių.

Arbačiauskas (1997) įrodė, jog fiziniams pratimais, taikomais kryptingai ir atitinkančiais fizinių išsivystymą ir sveikatos būklę, galima iš mokinio, lankančio gydymosi kūno kultūros užsiėmimus, išugdyti Pasaulio Specialiosios Olimpiados čempioną. Autorius atkreipia dėmesį, kad yra svarbu pastebėti teigiamus veiklos rezultatus, pasikonsultavus su specialistais, tobulinti tinkamai pritaikytą metodiką, nebijoti eksperimentuoti.

Ivaškienė (1999), Ivaškienė, S.Kavaliauskas ir K.Kavaliauskas (1999) ištyrė, kad labiausiai vertinama kūno kultūros mokytojo savybė yra mokėjimas bendrauti. Iš kitų mokytojo asmenybės savybių moksleiviai išskyrė humoro jausmą ir gebėjimą suprasti vaikus. Nors kūno kultūros mokytojai per pamokas suteikia teorinių žinių apie kūno kultūrą ir sportą, bet 90% moksleivių norėtų daugiau žinoti apie fizinių pratimų poveikį sveikatai, savarankišką mankštiniimąsi, o 60% moksleivių dar norėtų gauti papildomų žinių apie sveiką gyvenimą, įžymių sportininkų gyvenimą.

Labanauskienės (2003) tyrimų duomenimis, neįgalių mokinių ugdymo kokybę apsprendžia mokytojo asmenybė, turimos specialiosios žinios ir gebėjimai integruotai ugdyti neįgalius mokinius, įvairių specialistų pagalba, mokytojo ir mokinio bei tėvų bendradarbiavimas, ugdymo turinio, metodų, būdų, programų pritaikymas prie mokinio poreikių ir galimybių.

1. 3. Taikomosios kūno kultūros teoriniai aspektai

Sąvoka “taikomoji” yra kilusi iš anglų kalbos veiksmažodžio “adapt” – adaptuoti, pritaikyti, perdirbti trumpinant ir paprastinant, t.y. modifikuojant (Adomaitienė ir kt., 2003, p.13).

Adomaitienė ir kt. (2003) sąvoką “taikomoji fizinė veikla” aiškina kaip bet kokią fizinę veiklą (vandenyje ar sausumoje, organizuotą ar neorganizuotą, specialiose ar integruotose institucijose, su kompensuojamosiomis priemonėmis ar be jų ir t.t.), neįgaliųjų atliekamą fiziškai juos ugdant per fizinio ugdymo pamokas, poilsio metu rekreacijos tikslais, kasdieninio gyvenimo fizinių įgūdžių ir veiksmų įgijimo ar atgavimo, psichologinės būsenos bei bendravimo įgūdžių įgijimo ir atgavimo tikslais bei sportinės neįgaliųjų veiklos metu.

Taikomoji kūno kultūra egzistuoja tiems, kurie, nesvarbu dėl kokios priežasties, negeba saugiai ir sėkmingai dalyvauti reguliarioje kūno kultūroje. Taikomoji kūno kultūra yra adaptuojama, modifikuojama ir keičiama fizinė veikla, priklausomai nuo neįgaliųjų poreikių ir gebėjimų, lygiai taip pat, kaip ir įgaliųjų asmenų atžvilgiu (Taikomosios fizinės veiklos teminis tinklas, žiūr. 2006-03-27)

Ališauskas (2001, 2003), Bagdonas, Brazauskaitė ir Gevorgianienė (2004), Galkienė (2001) ir kt. akcentuoja būtinumą ne tik priartinti neįgaliųjų mokymą prie bendrojo lavinimo mokyklos turinio, tačiau ir bendrojo lavinimo turinį priartinti prie vaiko. Anot Ališausko (1998), reikia atsisakyti nuostatos, kad mokytojas turi išmokyti visus to paties, nes mokytojas gali išmokyti tiek, kiek gali įsisavinti vaikas. Vaikas gali ir turi būti ugdomas pagal individualiai pritaikytą bendrąją ar visiškai individualią programą.

Individualizuotos, arba taikomosios, programos turi apibrėžti dalyko turinio lygmenį, numatyti specialiosios pagalbos pobūdį, kurti ugdymo aplinką, kurioje neįgalus ugdytinis tampa visateisiu pedagoginės sąveikos dalyviu (Galkienė, 2003).

Pasak Евсеев ir Шапкова (2000), tiek įprastinė, tiek taikomoji fizinė veikla remiasi ta pačia teorija ir metodika, tačiau priešingai nei įprastinės fizinės veiklos, taikomosios fizinės veiklos disciplinos pažinimo objektas yra ne sveiki, bet neįgalūs žmonės. Darbas su neįgaliaisiais reikalauja žymios, o kartais ir principinės, užduočių, principų, priemonių, metodų, veiklos transformacijos, kad neįgalieji galėtų dalyvauti fizinėje veikloje.

Kaip teigia Barkauskaitė ir kt. (2001), taikomoji kūno kultūra yra vienas iš prieinamiausių būdų, padedančių negalios ištiktiems žmonėms integruotis į visuomenę, surasti ar atkurti ryšius su aplinkiniu pasauliu, tapti lygiaverčiais, gerbiamais piliečiais. Judėjimas yra labai svarbus norint pažinti savo kūną, suprasti sąvokas, lavinti išsvermę ir gerai jaustis. Pagrindinis tikslas – kiekvienam individui rasti tinkamą ir stimuliuojantį užsiėmimą. Pasak autorių, kūno kultūra yra

svarbi neįgaliųjų valios ugdymo priemonė. Žmogus, kuris yra nevalingas, nepriima jokių sprendimų ir jų neįgyvendina, tampa vis labiau priklausomas nuo kitų. Nevisavertiškumą neįgalūs gali įveikti savo valios pastangomis.

Igalieji, kurie neabejingi įprastinei fizinei veiklai, pakankamai gerai save supranta, turi pakankamus socialinius gebėjimus ir protinę sveikatą naudotis įprastinės fizinės veiklos priemonėmis ir metodologija bei atitinkamai save ugdyti. Gyvendami jie įgijo atitinkamą patirtį pasirinkti fizinės veiklos pobūdį, greitai suvokti fizinės veiklos žaidimų sandarą, pagrindines taisykles ir jų pagrindu patirti tokius jausmus, kaip malonumą, džiaugsmą ir pasitenkinimą, ko kaip tik ir siekiama fizinės veiklos metu. Be to, jie be didelių pastangų gali apibendrinti įgytus mokykloje fizinės veiklos įgūdžius, išvermę ir panaudoti juos savo sveikatai ugdyti ir laisvalaikiui. Įgaliųjų fizinės veiklos pirmenybė iš esmės yra skirta naujiems judėjimo ir sporto įgūdžiams, išvermei ir kitoms fizinėms ypatybėms ugdyti. Taikomojoje fizinėje veikloje, kuria naudojasi ir kurią atlieka neįgalūs žmonės, negali būti jokių išankstinių prielaidų. Visi taikomosios fizinės veiklos tikslai yra individualizuojami ir paremti individualaus testavimo ir jo vertinimo rezultatais. Neįgalieji turi daug daugiau specifinių poreikių negu igalieji. Net įprastos fizinės veiklos nesėkmės, kurios kitiems atrodo mažai reikšmingos arba lengvai išgyvenamos, neįgaliesiems žmonėms gali sukelti ilgalaikį savęs nevertinamą ir nepagarbą sau. Neįgaliųjų fizinio ugdymo vyksmo sudėtingumas ir skirtinga metodologija priklauso ne tik nuo labai skirtingų pačių individų ypatybių ir gebėjimų, bet ir nuo esamų sąlygų bei teikiamų paslaugų kokybės šeimoje ir visuomenėje. Neįgaliųjų fizinės veiklos pirmenybė yra pritaikyti fizinę veiklą (jos tikslus, organizaciją ir metodologiją) labai įvairiems neįgaliųjų poreikiams, siekiant jų fizinio ir psichologinio prisitaikymo visuomenėje fizinės, profesinės ir socialinės (re)abilitacijos požiūriu. Tikrasis ugdymas – ne tai, ką duodame, bet tai, ko reikia ugdytiniui (Adomaitienė ir kt., 2003).

1. 4. Kūno kultūros specialistų rengimo dėstyti neįgaliesiems ypatumai

Евсеев ir Шапкова (2000) pastebi, kad Rusijos mokymo įstaigų, ruošiančių kūno kultūros specialistus, programų ir disciplinų, įskaitant ir medicininių-biologijos ir psichologinių-pedagoginių ciklų, turinys yra tik apie sveiką žmogų. Išimti yra tik gydomosios kūno kultūros ir sporto medicinos disciplinos.

Adomaitienė ir kt. (2003) rašo, jog tarptautinės taikomosios fizinės veiklos mokslo ir profesinės organizacijos siekia apibrėžti rengiamų specialistų kompetenciją priklausomai nuo jų pareigų ir funkcijų darbe bei teikiamų socialinių paslaugų tipo, remiantis biomedicinos, pedagogikos, psichologijos, sociologijos ir sporto mokslų integruotomis žiniomis. Pateikia devynias taikomosios fizinės veiklos specialistų rengimo kompetencijos sritis: 1) gynimo ir etikos kompetencija, kuri apima nuostatas, pripažįstant, suprantant, pritariant ir teigiamai vertinant žmogaus individualumą, žmonių tarpusavio skirtumus ir lygias jų teises visuomenėje; 2) konsultavimo ir išteklių koordinavimo kompetencija, kuri apima nuostatas, pripažįstant pasitikėjimą savimi svarba žmonių lygiaverčio bendradarbiavimo sąlyga; 3) taikomosios fizinės veiklos planavimo ir administravimo kompetencija, kuri apima nuostatas, pripažįstant, kad atsakingas ir kritiškas situacijos vertinimas yra esmė planuojant ir teikiant taikomosios fizinės veiklos paslaugas bei vertinant jų efektyvumą; 4) neįgalųjų testavimo kompetencija, kuri apima nuostatą, kad būtina tirti (testuoti) ne tik individą, bet ir jo aplinką (t.y. ekologinės sistemos individą), norint išsamiau atskleisti tiesą; 5) taikomosios fizinės veiklos programų paskyrimo kompetencija, kuri apima nuostatą, kad pateiktų ir paskirtų vykdyti programų autoriai yra asmeniškai atsakingi už jų efektyvumą ir fizinio ugdymo poveikį neįgaliesiems; 6) mokymo, orientavimo ir treniravimo kompetencija, kuri apima nuostatas pripažįstant, kad individualūs žmonių skirtumai ir jų gyvenimo pokyčių galimybė yra sveikintinas ir pageidaujamas dalykas; 7) taikomosios fizinės veiklos programų vertinimo kompetencija, kuri apima nuostatą, pripažįstančią, kad ir geriausia kokios nors veiklos programa visada gali būti tobulinama, o geras specialistas visada to siekia ir pritaiko naujas idėjas bei mokslo laimėjimus; 8) tyrimų srities kompetencija, kuri apima nuostatą, pripažįstančią, kad tyrimai turi būti patikimi, remtis naujausiomis žiniomis ir atitikti bei papildyti taikomosios fizinės veiklos mokslo bazę, kad etiškas elgesys yra privalomas naudojantis mokslo žiniomis, kaupiant ir pritaikant jas; 9) specialistų rengimo ir tęstinių studijų kompetencija, kuri apima nuostatą, pripažįstančią, kad neįgalųjų fizinė veikla yra sudėtingas reiškinys ir siekiant kompetencijos šioje srityje yra būtinos tikslingos universitetinės studijos.

Neįgalųjų edukacinės ir socialinės integracijos per taikomąją fizinę veiklą teminis tinklas pateikia rekomendacijas dėl mokytojų ugdymo:

1. Turėtų būti kiekybiškai ir kokybiškai išplėstas taikomosios fizinės veiklos kurso turinys bei praktinė patirtis turėtų gerinti šių specialistų rengimą.

2. Kūno kultūros studijų programose turėtų būti atitinkamas taikomosios fizinės veiklos privalomų programų ar kursų skaičius.

3. Kūno kultūros specialybės studentai turėtų dalyvauti privalomoje taikomosios fizinės veiklos programoje (Taikomosios fizinės veiklos teminis tinklas, žiūr. 2006-03-27).

Anot Adomaitienės (žiūr. 2006-02-23), pedagogų profesionalumo būtinybė Lietuvoje yra įstatymiškai užfiksuota tik intelektualiniame specialiųjų poreikių asmenų ugdyme, visiškai nepripažįstant profesionalumo jų fiziniame ugdyme ir jį sąmoningai ignoruojant, nors Europos Sąjungos ir kitose išsivysčiusiose Vakarų valstybėse profesionalumas neįgaliųjų taikomojoje fizinėje veikloje yra ypatingai akcentuojamas. Egzistuojanti nesuderinta žinybinės priklausomybės specialiojo ugdymo politika sujaukia specialiojo ugdymo sistemą, atskirdama intelektualų specialiųjų poreikių asmenų ugdymą nuo jų fizinio ugdymo. Pirmajam bandoma pritaikyti socialinį ugdymo modelį, o pastarajam – tipišką pasenusį ir tarptautiname lygmenyje atmestą medicininį modelį. Atskyrus intelektualaus ir fizinio ugdymo sritis specialiojo ugdymo sistemoje, pastaroji tapo medikų priežiūros prerogatyva, pažeidžiant negalių turinčių asmenų interesus taikomosios fizinės veiklos ir neįgaliųjų sporto srityje, kurie įgalintų juos vienodomis su sveikaisiais teisėmis atstovauti valstybę tarptautiniuose sporto renginiuose, jaustis pilnaverčiais visuomenės nariais ir spręsti savo gyvenimo kokybės klausimus. Autorė klausia, ar asmenys su fiziniais sutrikimais neturi specialiųjų poreikių? Kodėl viskas paliekama spręsti gydytojui, ir nereikia taikomosios fizinės veiklos specialisto paslaugų? Paprasčiau jį atleisti nuo fizinio ugdymo?

Ilgai fizinės veiklos neįgaliesiems studijose vyravęs medicininis modelis buvo pagrįstas organizmo funkcijų pažeidimų simptomų diagnostika, ypatumais ir jų pagrindu atliekamais fiziniais pratimais. Specialistų rengimo vyksme vyravo biomedicinos mokslai ir medicininė neįgaliųjų rehabilitacija. Bendras ugdomasis modelis rengiant fizinio ugdymo specialistus buvo pagrįstas ugdymo individualizavimu pagal asmens fizinį parengtumą ir jo lygį, vertinant visus pagal bendrąsias amžiaus ir lyties normas ir nekreipiant dėmesio į individualius neįgalių žmonių poreikius. Rengiant fizinio ugdymo specialistus pagal šį modelį pabrėžiamos bendrosios pedagogikos ir psichologijos mokslų žinios, pritaikytos sporto ir fizinio ugdymo, t.y. sporto mokslo, specifikai. Individualių skirtumų taikomosios fizinės veiklos modelis yra paremtas ugdymo vyksmo individualizavimu pritaikius bendruosius fizinio ugdymo principus ir programas specialiesiems fiziniams, psichologiniams ir socialiniams neįgaliųjų poreikiams, įvertintiems atitinkamais testavimo ir diagnostikos metodais. Rengiant taikomosios fizinės veiklos specialistus pagal šį modelį, kartu su bendrosios pedagogikos, psichologijos, sporto bei

biomedicinos mokslų žiniomis studentai lygiavertiškai gauna ypatingosios pedagogikos ir psichologijos, bendrosios ir neįgaliųjų sociologijos mokslo žinių, taip pat šių mokslų patirtimi pagrįstų taikomojo fizinio ugdymo ir reabilitacijos, neįgaliųjų sporto ir rekreacijos, neįgaliųjų sporto ir rekreacijos metodologijos ir organizacijos žinių. (Adomaitienė ir kt., 2003)

Lietuvos universitetuose taikomosios fizinės veiklos studijų modulis (išskyrus taikomosios fizinės veiklos studijų programas) šiuo metu yra įtrauktas į Šiaulių universiteto kūno kultūros ir sporto pedagogikos bei kineziterapijos bakalauro studijų programas, Vilniaus universiteto ergoterapijos ir kineziterapijos bakalauro studijų programas, Lietuvos kūno kultūros akademijos sveikatos ir fizinio aktyvumo bakalauro studijų programą. Klaipėdos universiteto kūno kultūros bakalauro studijų programoje įtrauktas vaikų su specialiaisiais poreikiais fizinis ugdymas (Atvira informavimo, konsultavimo, orientavimo sistema, žiūr. 2006-04-05).

1996-2003 metais taikomosios fizinės veiklos studijas baigė 105 specialistai (2001 m. – 45, 2002 m. – 35, 2003 m. – 25) (Gaidelytė ir Cicėnienė, 2004).

Povilonytė ir Barciūnaitė (1999) ištyrė, kad svarbiausias taikomosios kūno kultūros specialybės studentų būsimos profesinės veiklos motyvas yra darbo turinys, o vienas iš mažiausiai motyvuojamų veiksnių yra karjera. Veiklos atsakomybės veiksnys yra vienas iš svarbiausių veiklos motyvų tarp trečio kurso studentų, o finansinis veiksnys – vienas mažiausiai motyvuojamų. Ketvirto kurso studentai atsakomybę pripažįsta kaip vieną iš mažiausiai motyvuojamų veiklos veiksnių, o finansinis veiksnys – vienas iš labiausiai motyvuojamų. Žinant, kad dirbančių specialistų vienas iš svarbiausių motyvacijos veiksnių yra finansinis, o atsakomybės veiksnys nedominuoja, būtina atkreipti dėmesį į atsakomybės, kaip motyvacijos faktorius, ugdymą rengiant specialistus.

Šlušnytė (2001), tyrinėjusi specialiųjų poreikių vaikų ugdymo ypatumus bendrojo lavinimo mokyklose, nustatė, kad trečių klasių mokinių labiausiai patinkamų pamokų sąrašė trečioji vieta po matematikos ir dailės yra skiriama kūno kultūrai, o penktų klasių mokinių labiausiai patinkamų pamokų sąrašė kūno kultūrai skiriama antroji vieta po matematikos. Norisi tikėti, jog kūno kultūrą ir vyresniųjų klasių neįgalieji mokiniai vertina taip pat gerai. Juk galima tik pavydėti JAV, kur yra išskirtos net trys konkrečios taikomojo fizinio ugdymo mokytojų pareigybės. Pagrindinis taikomojo fizinio ugdymo mokytojas ugdo ir prižiūri vienos mokyklos neįgalius mokinius per integruotas pamokas kartu su bendrojo fizinio ugdymo mokytoju. Atvykstantis taikomojo fizinio ugdymo mokytojas aptarnauja kelias mokyklas, bet atlieka tokį patį darbą kaip pagrindinis mokytojas. Taikomojo fizinio ugdymo mokytojas konsultantas konsultuoja įvairių mokyklų bendrosios kūno kultūros mokytojus, kaip pritaikyti bendrosios kūno kultūros programas konkrečioms neįgaliesiems mokiniams, kokią metodiką ir kokias fizinio ugdymo priemones reikia taikyti (Adomaitienė ir kt., 2003).

1. 5. Neįgaliųjų ugdymo ir socialinės integracijos teorinis pagrindimas

Taikomosios fizinės veiklos kilmė savaime yra humanistinė, nes skirta neįgaliems asmenims, kuriuos pablogėję judėjimo įgūdžiai ir fizinis pajėgumas verčia jaustis menkesniais. Paprastai neįgaliųjų asmenų motyvacija esti menkesnė, jie sunkiau išgyvena nesėkmes, todėl taikomoji fizinė veikla padeda atsipalaiduoti, pajusti džiaugsmą, pasididinti savo verte, bendrauti tarpusavyje ir su kitais visuomenės nariais (Sherrill, 1998).

Pagrindinės taikomiosios fizinės veiklos mokslo ir studijų kryptį veikiančios teorijos yra: 1) asmens saviraiškos teorija; 2) visaverčio asmens funkcionavimo teorija; 3) ekologinė (lauko) teorija; 4) normalizacijos teorija; 5) asmens reikšmingumo teorija; 6) socialinė pažinimo teorija; 7) asmens veiksmingumo teorija; 8) asmens apsisprendimo teorija; 9) įgalinimo teorija (Adomaitienė ir kt., 2003).

Bendruomenė vis labiau prisitaiko prie neįgaliųjų žmonių. Atvira bendruomenė priima neįgalų žmogų tokį, koks jis yra, bendrauja su juo lygiateisiais pagrindais. Šiems žmonėms ji teikia paslaugas, juos ugdo, treniruoja, aptarnauja. Taip atsiranda ir vyksta normalizacijos procesas (Grigonis, 1999).

Adomaitienė ir kt. (2003) rašo, jog vyksmas, kurio metu neįgaliesiems asmenims sudaromos tinkamiausios ir labiausiai sveikųjų gyvenimą, mokymąsi ir darbą atitinkančios sąlygos, vadinamas normalizacija. Normalizacijos teorija tiria įvairias idėjas ir teorinius požiūrius, kaip įgaliųjų aplinką padaryti prieinamą neįgaliesiems ir kaip jiems suteikti tokias pačias, normalias (pagal šalies kultūros ir ekonomikos lygį) galimybes visose gyvenimo srityse. Normalizacijos teoriją grindžiantys principai yra: 1) elgesio ir išvaizdos skirtumus, laikomus nuokrypiais, galima sumažinti, jeigu minimizuojamas neigiamas aplinkinių vertinimas; 2) elgesio ir išorės skirtumai didėja, jeigu žmonės vertinami, tarytum jie būtų nukrypę nuo normos; 3) kuo daugiau žmonės, kurių elgesys ir išvaizda skiriasi, yra grupuojami ir segreguojami visuomenėje, tuo labiau jie linkę elgtis skirtingai ir kitų yra vertinami kaip dar smarkiau besiskiria nuo sveikųjų.

Normalizacijos teorija dažnai vadinama socialinio vaidmens valorizacijos teorija, kurioje išskiriamos šios nuostatos: 1) ši teorija susijusi su nesąmoninga visuomenės veikla, skatinančia tam tikrų žmonių grupių nuvertinimą; 2) teorija skirta reikšmingiems socialiniams neįgaliųjų vaidmenims kurti, skatinti ir eliminuoti neigiamų jų vaidmenų visuomenėje tikimybę; 3) esminė nuostata – nepakanka neutralaus visuomenės požiūrio į neįgaliuosius, bet reikia aktyviai ieškoti ir parinkti įvairius būdus bei priemones, keliančias nuvertintų žmonių prestižą; 4) teorija remiasi asmenybės raidos modeliu, pagrįstu neribotų žmogaus galimybių prielaida ir tikimybe jas plėsti, panaudojant ir kuriant tinkamas bei veiksmingas pedagogines priemones ir metodus; 5)

pripažįstama, kad imitacija yra vienas iš veiksmingiausių žinomų mokymosi metodų ir jos pagrindu sudaryti socialinės veiklos modeliai gali padėti sunkias negalias turintiems žmonėms gyventi visuomenėje priimtomis ir jos pripažintomis sąlygomis; 6) laikomasi nuostatos, kad visuomenės požiūris ir vaizdiniai veikia ir kuria socialinių vaidmenų turinį ir vertę, todėl neįgalių asmenų socialinis įvaizdis valstybės politikoje turi būti keliamas; 7) pripažįstama, kad sėkmingai ir asmens vertę garantuojančiai neįgalių žmonių socialinei integracijai būtina plati visuomenės parama. Integracija turi būti ne tik fizinė, bet pirmiausia asmeniška (psichologinis nusiteikimas ir motyvacija) ir visuomeniška (palaikomi santykiai su aplinkiniais) (Adomaitienė ir kt., 2003).

Anot Adomaitienės ir kt. (2003), taikomosios fizinės veiklos mokslo studijose ir praktikoje normalizacijos teorija turėtų užimti vieną svarbiausių vietų kuriant integruotos fizinės veiklos sampratą, keičiant visuomenės požiūrį į neįgaliųjų sportą bei siekiant šioje srityje vienodų teisių ir galimybių visiems piliečiams.

Nors normalizacijos principai Europoje pradėti įgyvendinti prieš 30 metų, tačiau realybė yra ta, kad neįgalūs vaikai ir suaugę dažnai nedalyvauja fizinės veiklos ir sporto programose ir kartais suvokia savo dalyvavimą kaip nesėkmę ir jėgų atėmimą. Mokytojai vis dar išgyvena neigiamą požiūrį į neįgaliuosius. Dalinai tai įtakoja žinių trūkumas. Europos ugdymo sistema yra nepakankamai parengta tenkinti neįgaliųjų poreikius integruoto ugdymo tinkle (Taikomosios fizinės veiklos teminis tinklas, žiūr. 2006-03-27).

Anot Urbonienės ir Leliūgienės (2001, p.110), Lietuvoje normalizacijos principas jau pradėtas taikyti, tačiau dar nėra įtvirtintas kaip visuotinė ideologinė bazė. Normalizacija remiasi demokratinėmis ir humanistinėmis idėjomis, todėl šis principas ir toliau turėtų būti diegiamas kaip neįgaliųjų integracijos į visuomenę Lietuvoje pagrindas.

2. TYRIMO METODIKA IR ORGANIZAVIMAS

2.1. Tyrimo metodika

Tyrimo metodika:

1. Literatūros šaltinių analizė;
2. Anketinė apklausa;
2. Matematinė statistinė analizė.

Mokytojų žinių identifikavimui buvo sudaryta anketa, remiantis Valstybinio Kalifornijos universiteto mokslininko Terry L. Rizo klausimynu kūno kultūros mokytojams. Kūno kultūros mokytojų apklausos anketą sudaro instruktavimas, teiginių blokas apie neįgaliųjų fizinės veiklos ypatumų identifikavimą bei fakto klausimų blokas (žr. 1 priedą).

Kūno kultūros mokytojų žinioms tirti pasirinktas kiekybinis neeksperimentinis tyrimo metodas. Pasak Charles (1999), neeksperimentinis tyrimas naudojamas, kai siekiama 1) apibūdinti bei paaiškinti esamus ar buvusius žmones, įvykius, situacijas, sąlygas ar ryšius; 2) įvertinti gaminius ar procesus ir 3) diegti naujoves. Tyrimai, grindžiami skaitiniais duomenimis, vadinami kiekybiniais tyrimais. Kiekybiniai duomenys analizuojami matematiškai, o rezultatai išreiškiami statistiniais terminais. Statistinė analizė taikoma norint apibrėžti tai, kas gautuose duomenyse tipiška ir kas netipiška; nustatyti tikimybę, kad rezultatai tinka populiacijai, o nėra tik per atsitiktinumą gauti tiriamojoje grupėje.

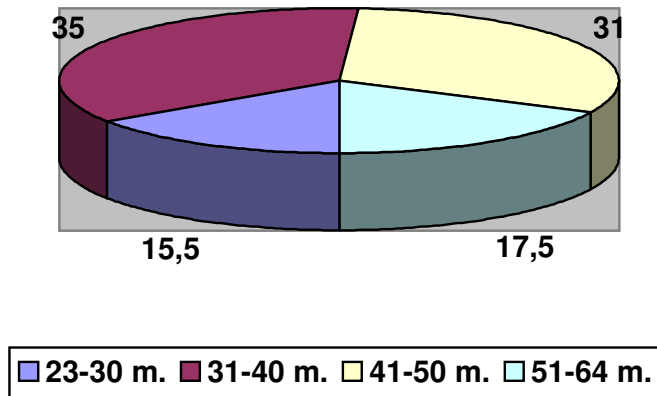
Tyrimo duomenys apdoroti naudojant SPSS 14.0 programinės įrangos versiją. Duomenims įvertinti buvo skaičiuojami dažnis (žr. 2 priedą), dažnių vidurkis, standartinis nuokrypis (žr. 3 priedą). Statistiniams ryšiams tarp tirtų rodiklių įvertinti buvo taikytas Pearson koreliacijos koeficientas (r) (žr. 4 priedą).

2.2. Tyrimo organizavimas

Apklausa vyko 2005 m. gruodžio mėn. – 2006 m. balandžio mėn. Tyrimui buvo pasirinktos 35 Šiaulių apskrities bendrojo lavinimo mokyklos. Iš viso išdalinta 110 anketų, sugrįžo 103. Anketų grįžtamumo kvota – 93,6%.

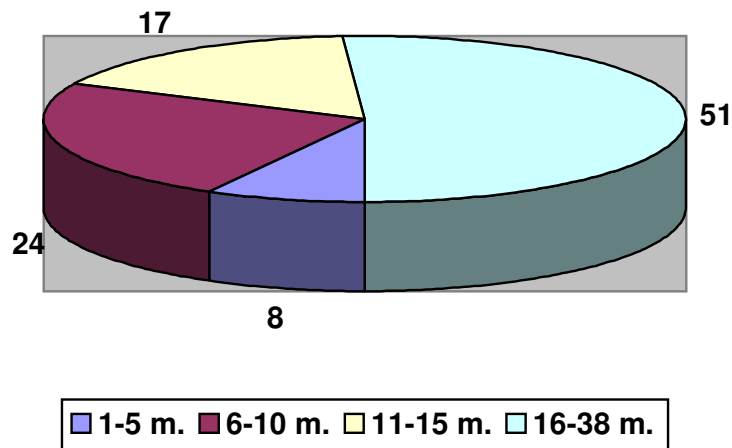
2.3. Tiriamieji

Tyrimė dalyvavo 103 Šiaulių apskrities gimnazijų, pagrindinių bei vidurinių mokyklų kūno kultūros mokytojai. Apibendrinus duomenis, paaiškėjo, kad tarp apklaustųjų yra 62 moterys (60,2%) ir 41 vyras (39,8%). Apklausoje daugiausiai dalyvavo mokytojų, kurių amžius nuo 31 iki 40 metų, jauniausiam mokytojui buvo 23 metai, o vyriausiam – 64 metai (1 pav.). Visų apklaustųjų amžiaus vidurkis - 41 metai.

1 pav. Kūno kultūros mokytojų pasiskirstymas pagal amžių (%).

Apibendrinus duomenis apie tyrime dalyvavusių respondentų pedagoginio darbo stažą, paaiškėjo, kad respondentų pedagoginio darbo stažo vidurkis – 17 metų, mažiausias darbo stažas tarp apklaustųjų – 1 metai, didžiausias darbo stažas – 38 metai (2 pav.).

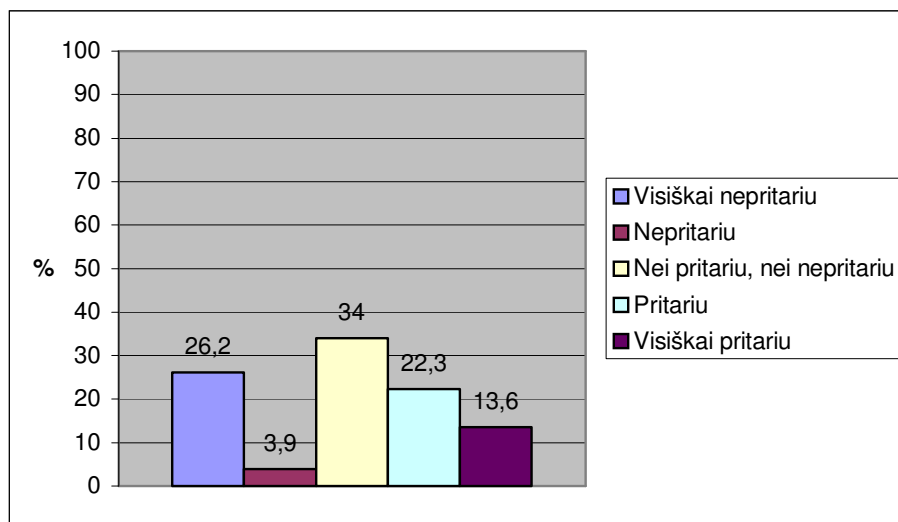
2 pav. Kūno kultūros mokytojų pasiskirstymas pagal pedagoginio darbo stažą (%).

27,2% respondentų teigė turintis taikomosios kūno kultūros išsilavinimą, 70,9% respondentų tokio išsilavinimo neturi. 50,5% apklaustų mokytojų yra lankęsi taikomosios kūno kultūros kursuose. Daugiausiai (18,4%) lankėsi 2 kursuose. Specialiojo ugdymo kursuose yra lankęsi 45,6% respondentų, tarp jų 18,4% yra buvę 1, o 17,5% - 2 kursuose.

Daugiausiai (15,5% apklaustųjų) moko neįgalius žmones 2 metus, o 12,6% - 3 metus.

3. TYRIMO REZULTATAI IR JŲ APIBENDRINIMAS

Pirmam teiginiui – Aš dėstau kūno kultūrą neįgaliesiems ir įgaliems mokiniams kartu – visiškai pritarė arba pritarė trečdalis respondentų. Trečdalis respondentų šiam teiginiui nepritarė arba visiškai nepritarė, o dar kitas trečdalis nediršo nei pritari, nei nepritari (3 pav.).

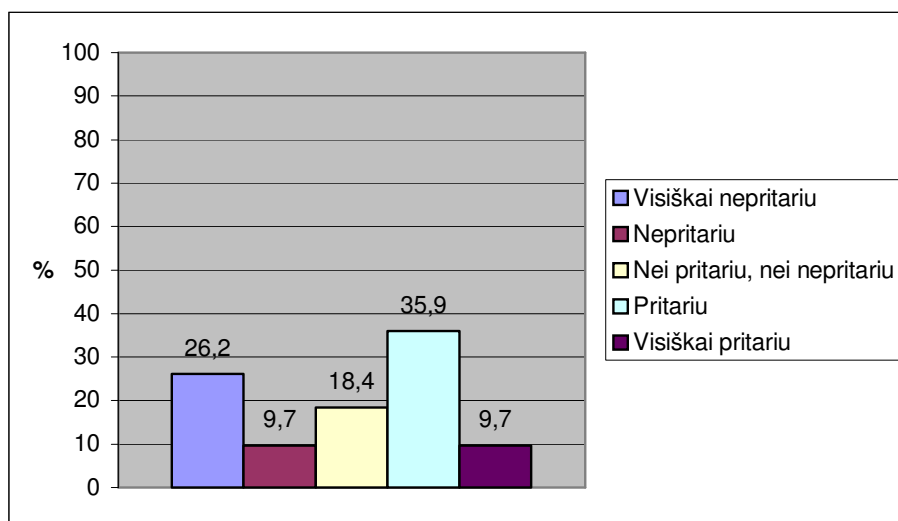

3 pav. Aš dėstau kūno kultūrą neįgaliesiems ir įgaliems mokiniams kartu.

40,8% respondentų teigė, jog mėgina dėstyti kūno kultūrą neįgaliesiems, tačiau 39,1% to daryti nemėgina. Vadinasi beveik 5% respondentų bent jau deda pastangas, kad neįgalieji dalyvautų kūno kultūroje ($p < 0,001$) (koreliacinės analizės duomenys pateikiami 4 priede).

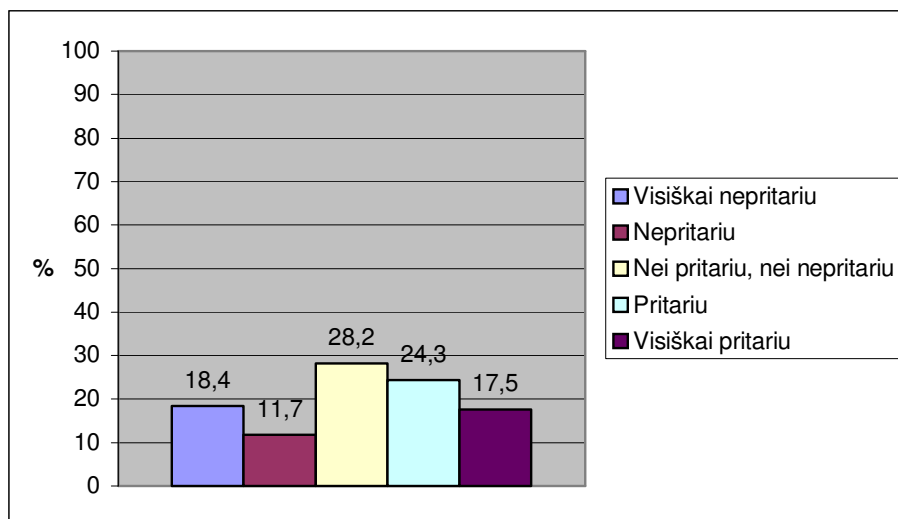
Ateinančiais mokslo metais dėstyti kūno kultūrą neįgaliesiems ir įgaliems mokiniams kartu galvoja 32% apklaustųjų. Vadinasi beveik 4% respondentų dėl vienokių ar kitokių priežasčių gali nebedėstyti neįgaliesiems ir įgaliems mokiniams kartu ($p < 0,001$). 32,1% apklaustų mokytojų kūno kultūros pamokose ir ateinančiais mokslo metais neįgalieji nedalyvaus.

Kiek mažiau nei pusė respondentų atsakė, jog dauguma jų kolegų mano, kad jie privalo dėstyti kūno kultūrą neįgaliesiems ir įgaliems mokiniams kartu. Tačiau ir nemaža dalis šiam teiginiui nepritarė arba visiškai nepritarė. Apie penktadalis respondentų kolegų nuostatos nežino (4 pav.).

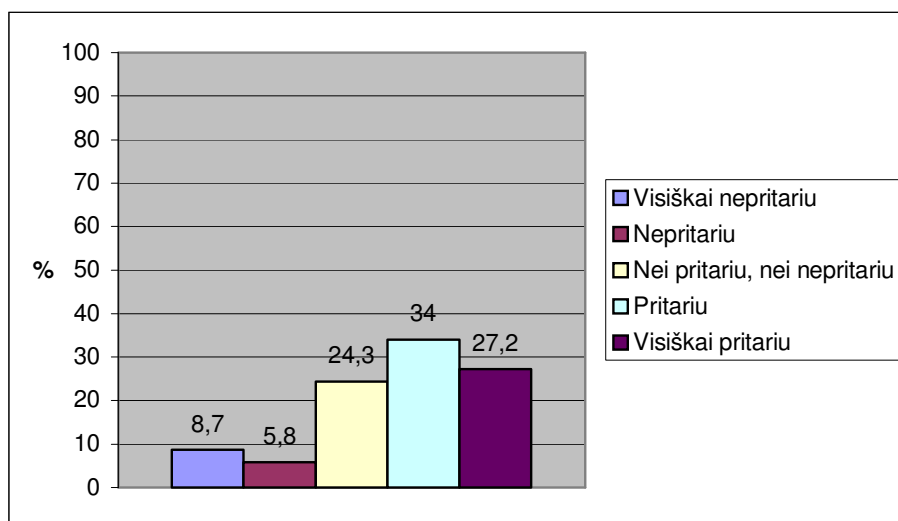
4 pav. Dauguma mano kolegų mano, kad aš privalau dėstyti kūno kultūrą neįgaliems ir įgaliems mokiniams kartu.

Šiek tiek mažiau nei pusė respondentų mano, kad iš jų tikimasi, jog jie dėstys kūno kultūrą neįgaliems ir įgaliems mokiniams. Trečdalis apklaustų mokytojų mano, kad iš jų nėra tikimasi kūno kultūros dėstymo neįgaliems ir įgaliems kartu. Beveik trečdalis apklaustųjų į juos dedamų vilčių nežino (5 pav.)

5 pav. Iš manęs tikisi, kad aš dėstysiu kūno kultūrą neįgaliems ir įgaliems mokiniams kartu.

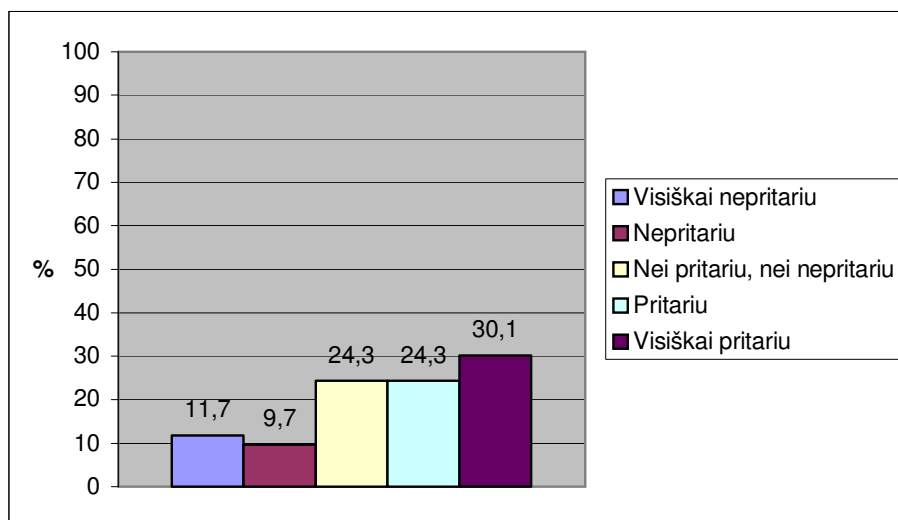
Malonu, kad didesnė dalis respondentų mano, jog žmonės, kurių nuomonė jiems yra svarbi, pritaras dėstant kūno kultūrą neįgaliems ir įgaliems mokiniams kartu. 8,7% manančių, jog jiems svarbūs žmonės visiškai tam nepritaras (6 pav.).

6 pav. Žmonės, kurių nuomonę aš vertinu, pritaru, jei aš dėstysiu kūno kultūrą neįgaliems ir įgaliems mokiniams kartu.

Panašus skaičius (32%) apklaustųjų kūno kultūros mokytojų, kaip ir teigusių jį dėsto kūno kultūrą neįgaliems ir įgaliems mokiniams kartu, mano, jog ir dauguma jų kolegų moko neįgalius ir įgalius mokinius kartu ($p < 0,001$). 40,8% nediršo nei pritarti, nei paneigti šio teiginio.

Aštuntam teiginiui – Jei aš norėčiau, galėčiau dėstyti kūno kultūrą neįgaliems ir įgaliems mokiniams kartu – visiškai pritarė arba pritarė daugiau kaip pusė respondentų. Vadinasi, beveik penktadaliui apklaustųjų betruksta noro mokyti neįgaliuosius ($p = 0,004$) (7 pav.).

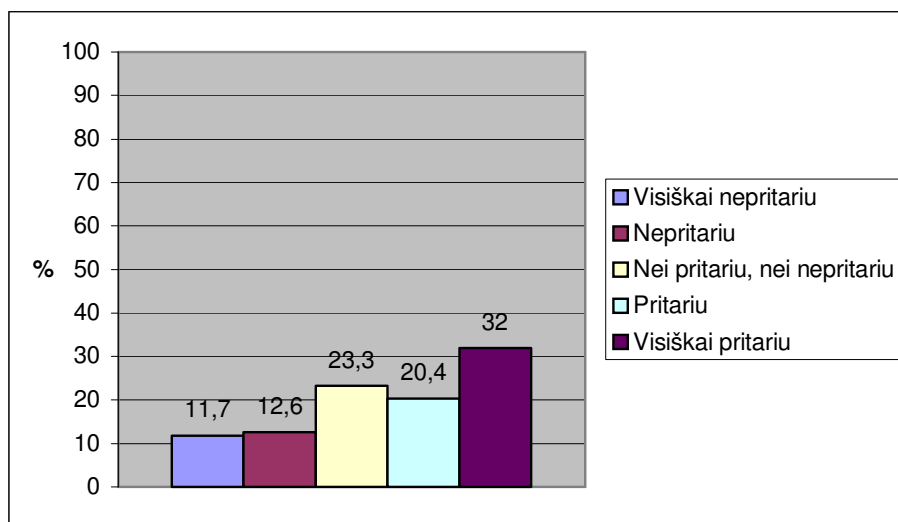
7 pav. Jei aš norėčiau, galėčiau dėstyti kūno kultūrą neįgaliems ir įgaliems mokiniams kartu.

Apibendrinus mokytojų nuomonės tyrimų duomenis apie mokyklos bendruomenės požiūrį į kūno kultūros dėstymą neįgaliesiems, paaiškėjo, kad, daugiausiai vilčių kūno kultūros

dėstymui neįgaliems ir įgaliems mokiniams kartu teikia specialusis pedagogas (43,7%), neįgaliųjų mokinių tėvai (39,8%), kiti mokyklos mokytojai (37,9%), įgalūs mokiniai (37,8%) ir galiausiai mokyklos direktorius (35,9%) ($p < 0,001$). Tačiau beveik trečdalis visų respondentų įsitikinę, kad tiek mokyklos direktorius, tiek kiti mokyklos mokytojai, tiek įgalieji mokiniai, tiek specialusis pedagogas, tiek neįgaliųjų mokinių tėvai (ir ypač neįgaliųjų mokinių tėvai) mano, jog kūno kultūros mokytojas neprivalo dėstyti kūno kultūros neįgaliems kartu su įgaliaisiais.

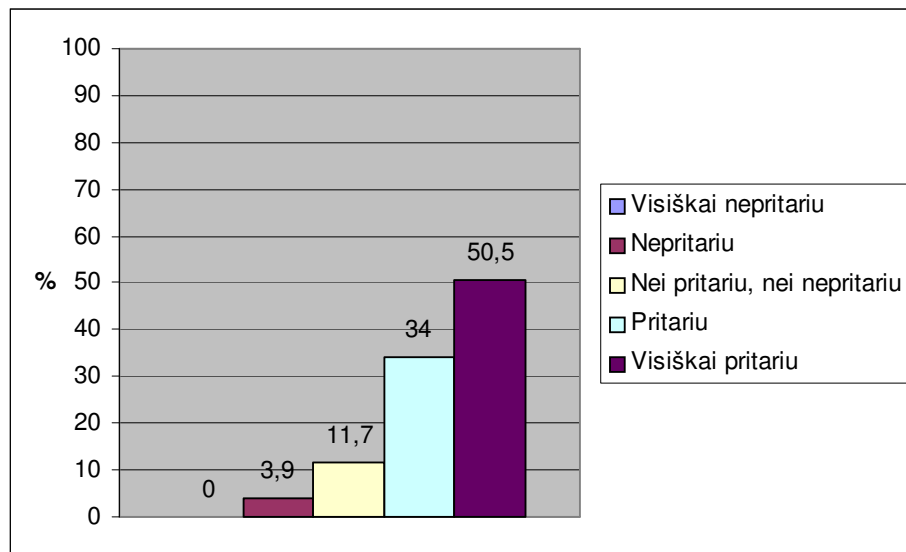
Apibendrinus respondentų nuostatą į mokyklos bendruomenę, paaiškėjo, kad pusė mokytojų labiausiai linkę atsižvelgti į neįgaliųjų mokinių tėvų bei įgalių mokinių nuomonę ($p < 0,001$). Tik apie trečdalis respondentų išreiškė norą atsižvelgti į specialiojo pedagogo ir kitų mokytojų nuomonę.

Išanalizavus respondentų atsakymų duomenis, pastebėta, kad apie pusė apklaustųjų nemano arba nežino, jog neįgalieji, dalyvaudami kūno kultūros pamokose su įgaliais mokiniais, išmoks kartu dirbti ir siekti tikslų, greičiau mokysis judėjimo įgūdžių (8 pav.), geriau suvoks save.

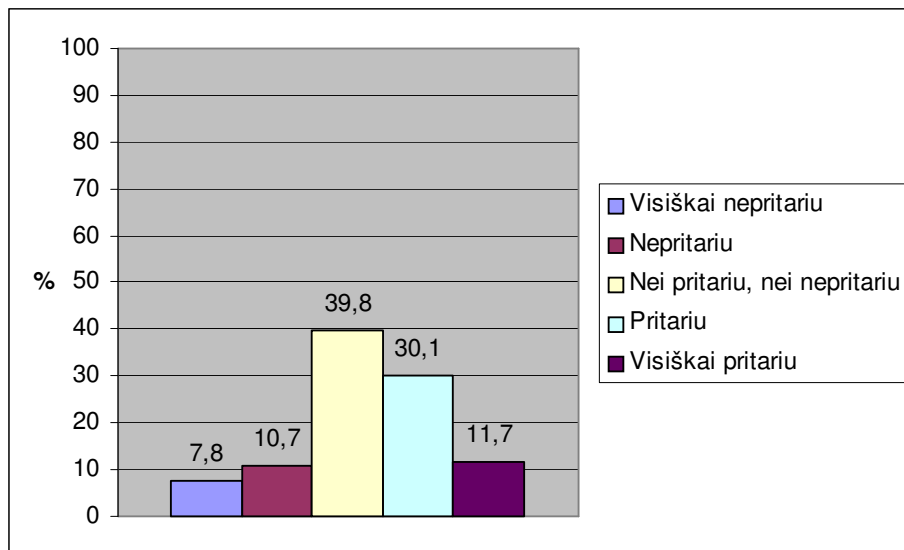
8 pav. *Neįgalūs mokiniai greičiau išmoks, jei jie kūno kultūros mokysis su įgaliais mokiniais.*

Tačiau jei neįgaliųjų dalyvavimas kūno kultūros pamokose kartu su įgaliaisiais skatintų minėtus procesus, tai didžioji dauguma atsakiusiųjų tam pritartų (9 pav.)

9 pav. *Tai, kad neįgalūs mokiniai greičiau mokysis judėjimo įgūdžių, yra labai gerai.*

Tik 41,8% apklaustųjų pedagogų mano, kad įgalūs mokiniai normaliai priims neįgalius bendramokslis kūno kultūros pamokose. 39,8% nediršo vertinti įgalių mokinių nuostatų neįgaliųjų atžvilgiu (10 pav.).

10 pav. *Įgalūs mokiniai normaliai priims neįgalius bendramokslis kūno kultūros pamokose.*

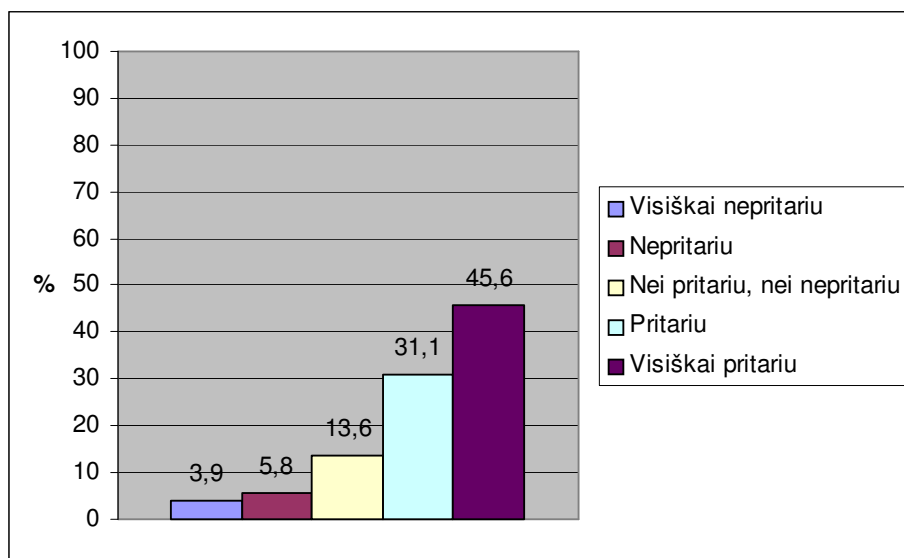
Tačiau su įgalių mokinių nuostata nepriimti neįgalių bendraamžių nesutinka 92,3% apklausoje dalyvavusių kūno kultūros mokytojų.

34% respondentų mano, jog neįgalūs mokiniai sujauks kūno kultūros pamokų harmoniją, 41,7% apklaustųjų mano, jog neįgaliųjų ir įgaliųjų mokymas kartu jiems sudarys sunkumų, kurių

jie nenusipelnė. Beveik 70% mokytojų, dalyvavusių apklausoje, sutinka, jog kūno kultūros dėstymas neįgaliems ir įgaliems mokiniams kartu pridės jiems daugiau darbo, pareikalaus daugiau jų laiko, tačiau šiek tiek daugiau nei pusė respondentų mano, jog nemažas laiko skyrimas neįgaliųjų mokymui esti naudingas.

Beveik 60% respondentų pastebi, jog jiems trūksta akademinio pasiruošimo, kad galėtų dėstyti kūno kultūrą neįgaliems ir įgaliems mokiniams kartu, tačiau trečdalis mano, kad jų turimos žinios leidžia jiems dėstyti neįgaliesiems. Savo turimų žinių kraičio nedrįso įvertinti beveik pusė respondentų. Šiek tiek daugiau kaip pusė mokytojų mano, kad jų turimos žinios apie neįgaliųjų mokymą palengvina kūno kultūros dėstymą.

Didžioji dauguma (76,7%) visiškai pritaria arba pritaria, jog tam, kad galėtų gerai jaustis mokydami neįgalius ir įgalius mokinius kartu, dar reikia patobulinti teorines ir praktines žinias (11 pav.)

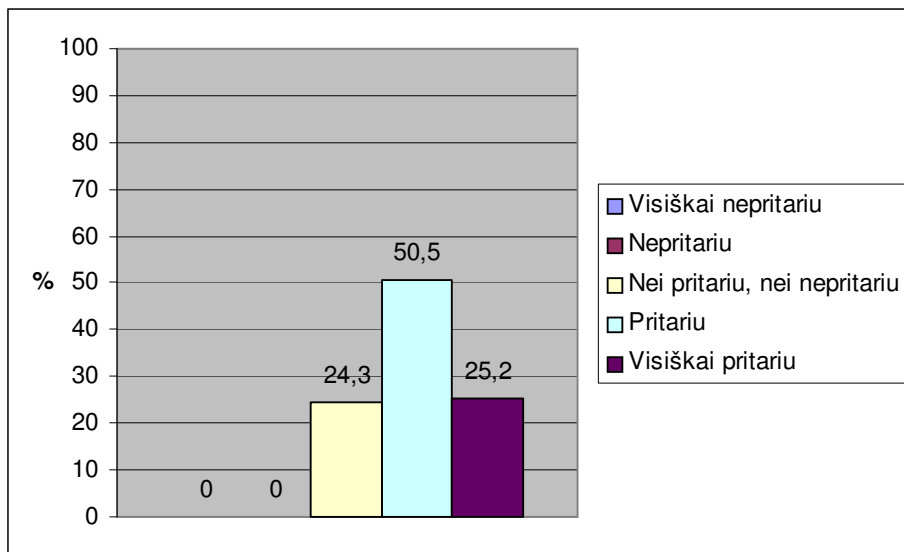

11 pav. Tam, kad dėstydamas kūno kultūrą neįgaliems ir įgaliems mokiniams kartu jausčiausi komfortabiliai, reikės patobulinti teorines ir praktines žinias.

O dėstydami kūno kultūrą neįgaliems gerai jaustis norėtų 57,3% respondentų.

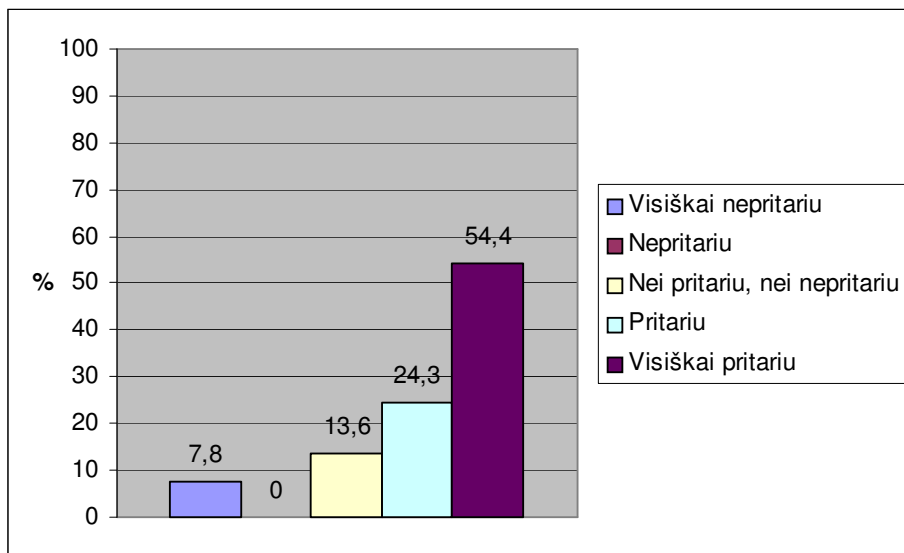
Nebijančių įsipareigojimų mokant neįgalius mokinius tarp apklaustųjų kūno kultūros mokytojų yra tik 29,1%, tačiau manančių, kad šie įsipareigojimai yra naudingi – 49,6%. Beveik pusė apklaustųjų nedrįso pareikšti konkrečios nuomonės apie tai.

Nebuvo nė vieno respondento, kuris nepritartų arba visiškai nepritartų papildomam treniravimuisi, kad mokyti neįgalius mokinius (12 pav.)

12 pav. *Papildomas treniravimasis neįgaliųjų mokymui yra labai gerai.*

Kaip didžiausią kliūtį dėstyti kūno kultūrą neįgaliems ir įgaliems mokiniams kartu apklausoje dalyvavę mokytojai nurodė būtino inventoriaus stoką (13 pav.) Tačiau beveik 60% mokytojų teigia turintys ugdymo priemonių, kurios palengvina kūno kultūros dėstymą neįgaliems ir įgaliems mokiniams kartu.

13 pav. *Būtino inventoriaus stoka yra kliūtis dėstyti kūno kultūrą neįgaliems ir įgaliems mokiniams kartu.*

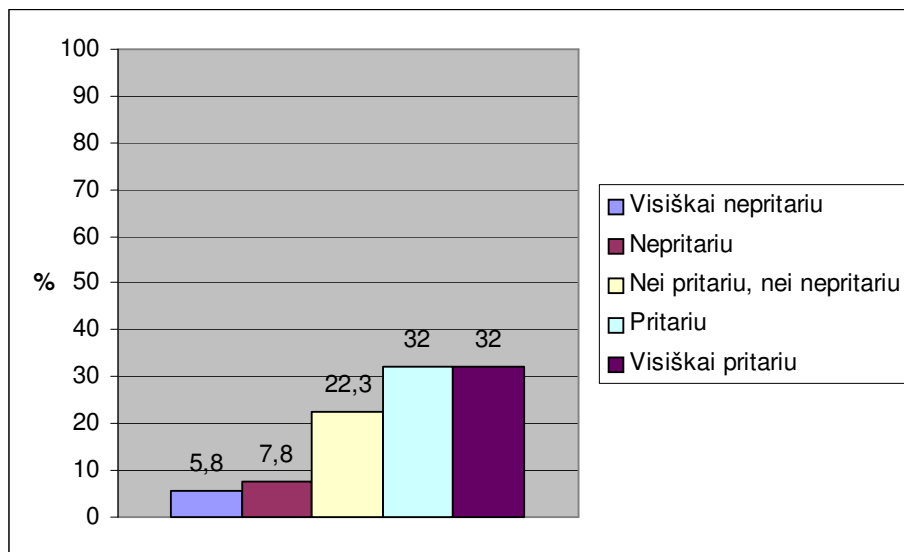
44,6% respondentų pažymėjo, jog dėstant kūno kultūrą neįgaliems ir įgaliems mokiniams kartu jiems reikalinga mokytojo padėjėjo pagalba. Be mokytojo padėjėjo pagalbos išsiverstų apie

trečdalis mokytojų, tačiau didžioji dauguma sutinka, jog mokytojo padėjėjas žymiai palengvintų jų darbą.

Beveik penktadalis mokytojų kliūtimi pažymėjo įgalių mokinių elgesį pamokų metu, tačiau daugiau nei pusė respondentų mano, jog įgalių mokinių elgesys kaip tik palengvintų kūno kultūros dėstymą neįgaliems mokiniams. Kiek daugiau nei trečdalis respondentų mano, jog neįgaliųjų mokinių elgesys apsunkintų kūno kultūros dėstymą įgaliems mokiniams, o beveik trečdalis mano atvirkščiai.

Beveik po trečdalį buvo teigiančių, jog įgalių mokinių skaičius kūno kultūros pamokose nesumažina arba sumažina galimybes įtraukti į ugdymo procesą neįgaliuosius, tačiau 41,8% apklausoje dalyvavusių mokytojų pažymėjo, kad įgalių mokinių skaičius pamokoje palengvina kūno kultūros dėstymą neįgaliems mokiniams ($p < 0,001$).

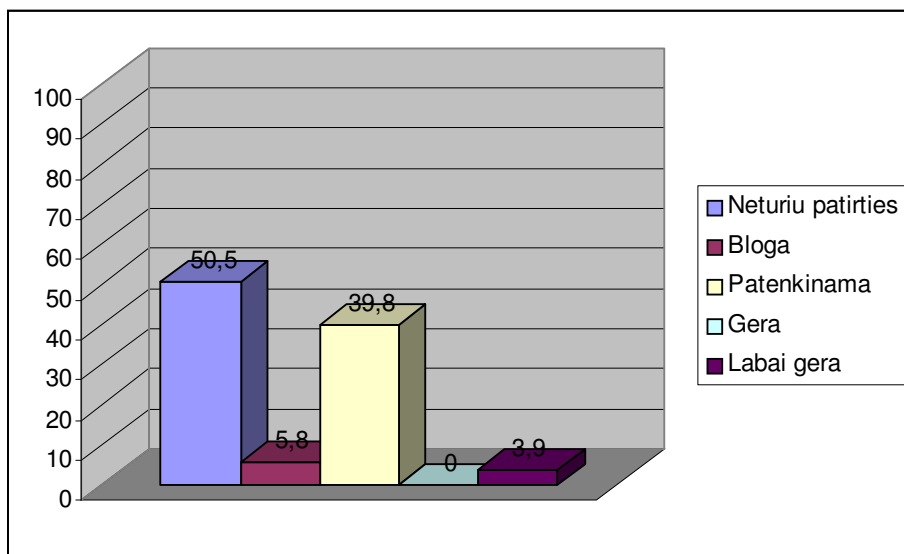
Manančių, jog pašalinus kliūtis, trukdančias dėstyti kūno kultūrą neįgaliems ir įgaliems mokiniams kartu, tai galės daryti 67% respondentų, nes 64% apklaustųjų kūno kultūros mokytojų mano, kad kūno kultūros dėstymas neįgaliems ir įgaliems mokiniams kartu, jei tik yra įmanoma, yra labai gerai. (14 pav.)

14 pav. Kūno kultūros dėstymas neįgaliems ir įgaliems mokiniams kartu, jeigu tik yra įmanoma, yra labai gerai.

Apibendrinus apklausoje dalyvavusių kūno kultūros mokytojų požiūrį į kūno kultūros dėstymą neįgaliems mokiniams kartu su įgaliaisiais, paaiškėjo, kad 52,5% mokytojų mano, jog mokyti neįgalius mokinius drauge su įgaliaisiais yra gerai arba labai gerai, tačiau daugiau kaip trečdalis konkrečios nuomonės neturi. Šiek tiek daugiau nei pusė apklaustųjų mano, jog dėstyti kūno kultūrą neįgaliems ir įgaliems mokiniams kartu yra protinga, 58,3% mano, jog naudinga, 62,1% mano, jog verta ir 35% - malonu.

Paprašius respondentų įvertinti savo dėstyimo neįgaliesiems kokybę, labai gerai save įvertino tik 3,9% mokytojų (15 pav.).

15 pav. Įvertinkite savo dėstyimo neįgaliesiems žmonėms kokybę.

Save gerai kvalifikuotais dėstyti žmonėms su negalia laiko 13,6%. Didžioji dauguma respondentų (72,8%) save laiko mažai kvalifikuotais dėstyti neįgaliesiems, o visiškai nekvalifikuotais mano esantys 13,6% respondentų.

Išvados

1. Apklaustos rezultatų analizė parodė, jog didžiojoje dalyje teiginių apie trečdalis respondentų nedrįso arba vengė išreikšti konkrečią savo nuomonę, o rinkosi poziciją “nei pritariu, nei nepritariu”, todėl galima daryti išvadą, kad bendrojo lavinimo mokyklų mokytojai mažai susidūrę su neįgaliaisiais kūno kultūros pamokose, turi mažai žinių apie neįgaliųjų fizinės veiklos ypatumus, todėl pasirinkdami atsakymo variantą, rinkosi neutralią poziciją atspindintį atsakymą.

2. Mokytojų poreikis tobulinti žinias, gebėjimus ir įgūdžius tam, kad galėtų dėstyti neįgaliesiems, atskleidė, jog bendrojo lavinimo mokyklų mokytojai nėra pasirengę dėstyti kūno kultūros neįgaliesiems mokiniams kartu su įgaliaisiais.

Atliktas tyrimas paneigė hipotezę, jog bendrojo lavinimo mokyklų kūno kultūros mokytojų žinios ir pedagoginis pasirengimas laiduoja pilnavertį neįgaliųjų dalyvavimą kūno kultūros pamokose.

Rekomendacijos

Literatūros analizė parodė, kad taikomosios fizinės veiklos modulis jau yra įtraukiamas į kūno kultūros ir sporto specialistų rengimo universitetuose programas, tačiau jau dirbančių kūno kultūros mokytojų apklausa parodė, kad didžioji jų dauguma yra mažai kvalifikuota, kad galėtų sėkmingai dėstyti kūno kultūrą neįgaliems mokiniams. Todėl būtų tikslinga taikomosios kūno kultūros paskaitų ciklą įtraukti į kūno kultūros mokytojų atestacijos programas.

Mokyklų vadovai turėtų skatinti kūno kultūros mokytojus, turinčius patirties neįgaliųjų ugdyme, dalintis gerąja darbo patirtimi su kolegomis. To turėtų siekti ir patys mokytojai.

Literatūra

1. Adlys, P. Neįgaliųjų socialinė integracija 2004 m. [www.std.lt/uploads (žiūr. 2006-04-05)].
2. Adomaitienė, R., Augustinaitytė-Jurčikonienė, G., Mikelkevičiūtė, J. ir kt. (2003). *Taikomoji neįgaliųjų fizinė veikla*. Kaunas: Lietuvos kūno kultūros akademija.
3. Adomaitienė, R., Samsonienė, L. (1999). Teacher's attitudes toward integrated teaching of disabled students in Lithuania. In d.Drouin, D.Lepine, C.Simard (Eds.), *11th Symposium for adapted physical activity ISAPA: active living differently* (p.2-9). Canada: Institute de Readapation.
4. Adomaitienė, R. Specialiųjų poreikių asmenų ugdymo reformos nacionalinės strategijos projektas. [www.smm.lt (žr.data 2006-02-23)].
5. Ališauskas, A. (2003). Metodologiniai ir praktiniai vaiko įvertinimo aspektai: teorinės normos ar individualios raidos pobūdžio prioritetai. *Specialiųjų poreikių vaikų ugdymo ir gyvenimo kokybė: tarptautinės mokslinės konferencijos tezės* (p.7-8). Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
6. Ališauskas, A. (1998). Specialieji mokymosi poreikiai: pažinimas ir įvertinimas bendrojo lavinimo mokyklose. J. Ambrukaitis (Sud.), *Specialiųjų poreikių vaikai* (p.119-133). Šiauliai.
7. Ališauskas, A. (2001). Specialiųjų ugdymosi poreikių tenkinimas bendrojo lavinimo mokyklose: pokyčių analizė. J. Ambrukaitis (Sud.), *Specialiųjų poreikių vaikų pažinimas ir ugdymas: mokslinės konferencijos medžiaga* (p.6-11). Šiauliai.
8. Ambrukaitis, J. (2004). Pedagogų nuomonė apie savo pasirengimą ugdyti vaikus, turinčius specialiųjų poreikių. *Specialusis ugdymas*, 2(11), 114-123.
9. Ambrukaitis, J. (1999). Pedagogų požiūris į specialiųjų poreikių vaikų integraciją. *Specialusis ugdymas*, 2, 24-37.
10. Ambrukaitis, J. (1997). Specialiųjų poreikių vaikų integruoto ugdymo prielaidos. *Specialiųjų poreikių vaikų integruoto ugdymo prielaidos: Lietuvos Katalikų mokslo akademijos mokslo darbai* (p.460-467). Vilnius.
11. Ambrukaitis, J., Ruškus, J., Bagdonienė, V., Udrienė, G. (2003). Specialiųjų poreikių vaikas bendrojo lavinimo mokykloje: ugdymo kokybės kriterijų identifikavimas. *Specialusis ugdymas*, 2(9), 61-72. Šiauliai.
12. Arbačiauskas, J. (1997). Olimpiniis čempionas iš gydomosios kūno kultūros grupės. *Specialiųjų poreikių vaikų ugdymas: mokslinės konferencijos medžiaga* (p.24-25). Šiauliai.
13. Bagdonas, A., Brazauskaitė, A., Gevorgianienė, V. (2004). Neįgaliųjų integravimo problemos. *Informacinio leidinio "Švietimo naujienos" priedas "Mes esame"*, 2(5), 6-10.

14. Bobrova, L., Mackevičius, L., Norkus, S. (2004). *Specialiosios mokyklos kūno kultūros metodikos realizavimas pedagoginėje praktikoje*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
15. Charles, C.M. (1999). *Pedagoginio tyrimo įvadas*. Vilnius.
16. Čingienė, V., Mareseva, N. (1999). Klubas kaip pagrindinis neįgaliųjų socialinio integravimosi ir socializacijos veiksnys. *Taikomoji fizinė veikla ir neįgaliųjų socializacija: problemos ir perspektyvos. Tarptautinės mokslinės konferencijos programa ir pranešimų tezės* (p.56). Kaunas.
17. Edwards, L., Krassioukov, A., Fehlings, M.G. (2002). Importance of access to research information among individuals with spinal cord injury: results of an evidenced-based questionnaire. *Spinal Cord*, 40(10), 29-35.
18. Gaidelytė, R., Cicėnienė, V. (2004). *Lietuvos gyventojų sveikata ir sveikatos priežiūros įstaigų veikla 2003 metais*. Vilnius.
19. Galkienė, A. (2001). Neįgalumo situacijoje esančių asmenų integracija kaip visuomenės struktūros dėmuo. A.Galkienė (Sud.), *Keli integruoto ugdymo aspektai* (p.11-36). Vilnius: Viltis.
20. Galkienė, A. (2003). *Pedagoginė sąveika integruoto ugdymo sąlygomis*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
21. Grigonis, A. (1999). Normalizacija ir integracija: iš kur ateini ir kur eini? *Taikomoji fizinė veikla ir neįgaliųjų socializacija: problemos ir perspektyvos. Tarptautinės mokslinės konferencijos programa ir pranešimų tezės* (p.45). Kaunas.
22. Gudonis, V., Novogrodskienė, E. (2000). Visuomenės požiūris į neįgaliuosius suaugusius ir specialiųjų poreikių vaikus. *Specialusis ugdymas*, 3, 50-62.
23. Hegarty, S. (1998). International perspectives on special education reform. *European Journal of Special Needs Education*, 13, 1, 112-115.
24. Hutzler, Y., Fliess, O., Chacham, A., Van den Auweele, Y. (2002). Perspectives of children with physical disabilities on inclusion and empowerment: supporting and limiting factors. *Adapted Physical Activity Quarterly*, 19, 300-317.
25. Ivaškienė, V., Kavaliauskas, S., Vasiliauskas, K. (1999). Kauno specializuotų internatinių mokyklų neįgaliųjų mokinių gyvenamosios ypatumai. *Taikomoji fizinė veikla ir neįgaliųjų socializacija: problemos ir perspektyvos. Tarptautinės mokslinės konferencijos programa ir pranešimų tezės* (p.49). Kaunas.
26. Ivaškienė, V. (1999). Mokytojų ir neįgaliųjų moksleivių tarpusavio santykiai specialiojoje internatinėje mokykloje. *Taikomoji fizinė veikla ir neįgaliųjų socializacija: problemos ir perspektyvos. Tarptautinės mokslinės konferencijos programa ir pranešimų tezės* (p.48). Kaunas.

27. Kaffemanas, R. (2001). Požiūrio į specialiųjų poreikių asmenis socialinių poveikių psichologiniai ypatumai. J. Ambrukaitis (Sud.), *Specialiųjų poreikių vaikų pažinimas ir ugdymas: mokslinės konferencijos medžiaga* (p.96-97). Šiauliai.
28. Kaffemanienė, I. (2000). Integruoto ugdymo problema. Pedagogų požiūris. *Specialusis ir socialinis ugdymas (tarptautinis aspektas)*, 180-186.
29. Kaffemanienė, I., Lusver, I. (2004). Moksleivių, turinčių mokymosi negalių, bendrojo lavinimo turinio individualizavimas. *Specialusis ugdymas*, 2(11), 133-150.
30. Kaffemanienė, I. (2001a). Specialiųjų poreikių vaikų integracija. Požiūrio problema. J. Ambrukaitis (Sud.), *Specialiųjų poreikių vaikų pažinimas ir ugdymas: mokslinės konferencijos medžiaga* (p.102-107). Šiauliai.
31. Kaffemanienė, I. (2001b). Moksleivių bei pedagogų požiūris į specialiųjų poreikių bendraamžius. *Specialusis ugdymas*, 4(1), 22-39.
32. Kazlaučiūnaitė, V. (2001). Specialiųjų poreikių mokinių socialinė adaptacija bendrojo lavinimo mokykloje. J. Ambrukaitis (Sud.), *Specialiųjų poreikių vaikų pažinimas ir ugdymas: mokslinės konferencijos medžiaga* (p.110-114). Šiauliai.
33. Labanauskienė, A. (2003). Mokinių, turinčių protinę negalią, ugdymo kokybės aspektai bendrojo lavinimo mokyklose. *Specialiųjų poreikių vaikų ugdymo ir gyvenimo kokybė: tarptautinės mokslinės konferencijos tezės* (p.49-52). Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
34. *Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklos bendrosios programos ir bendrojo išsilavinimo standartai. XI-XII klasės.* (2002). Vilnius: Švietimo plėtotės centras.
35. Lietuvos Respublikos Invalidų socialinės integracijos įstatymo pakeitimo įstatymas (2004-05-11 Nr.IX-2228).
36. Lietuvos Respublikos Kūno kultūros ir sporto įstatymas (1995-12-20 Nr.I-1151).
37. Lietuvos Respublikos Švietimo ir mokslo ministerija. *Dėl kūno kultūros dėstymo gerinimo* (2005-02-23, Nr.SR-17-01-19).
38. Lietuvos Respublikos Švietimo įstatymo pakeitimo įstatymas (2003-06-17, Nr.IX-1630).
39. *Lygių galimybių neįgaliems žmonėms teikimo bendrosios taisyklės.* (1996). Vilnius: Respublikinis leidybos ir spaudos paslaugų biuras.
40. Lytle, R., Hutchinson, G. (2004). Adapted physical educators: the multiple roles of consultants. *Adapted Physical Activity Quarterly*, 21(1), 34-39.
41. Maisonneuve, D. (1995). Integracijos teorija ir praktika. *Vaikų, turinčių specialiųjų mokymosi poreikių, ugdymas: teorija ir praktika. Tarptautinės mokslinės konferencijos medžiaga*, (p.136-137). Šiauliai.
42. *2000-2012 metų vaikų ir jaunimo kūno kultūros ir sporto strategija* [www.smm.lt/old (žiūr. 2006-04-05)].

43. Mikelkevičiūtė, J. (2002). Taikomosios fizinės veiklos poveikis nežymiai protiškai atsilikusių paauglių savęs vertinimui ir fizinės kompetencijos suvokimui (Daktaro disertacija, Lietuvos kūno kultūros akademija, 2002).
44. Miltenienė, L. (2004). Pedagogų nuostatos į specialųjį ugdymą ir ugdymo dalyvių bendradarbiavimą: struktūros raiškos ypatumai. *Specialusis ugdymas*, 2(11), 151-165.
45. Muraki, S., Tsunawake, N., Hiramatsu, S. & Yamasaki, M. (2000). The effect of frequency and mode of sports activity on the psychological status in tetraplegics and paraplegics. *Spinal Cord*, 38(5), 9-14.
46. Ozolaitė, V. (1997). Sėkmingo integruoto ugdymo prielaidos. *Lietuvos mokyklai – 600 metų: konferencijos medžiaga II* (p.95-97). Vilnius.
47. Place, K., Hodge, S.R. (2001). Social inclusion or students with physical disabilities in general physical education: a behavioral analysis. *Adapted Physical Activity Quarterly*, 13(4), 389-404.
48. Povilonytė, A., Barciūnaitė, L. (1999). Su neįgaliaisiais dirbančių specialistų rengimo ypatumai. *Taikomoji fizinė veikla ir neįgaliųjų socializacija: problemos ir perspektyvos. Tarptautinės mokslinės konferencijos programa ir pranešimų tezės* (p.32). Kaunas.
49. Sabaitė, B.S., Karpavičius, K. (2003). *Neįgaliųjų kūno kultūros ir sporto istorijos Lietuvoje bruožai 1990-2002 m.* Kaunas.
50. Sherrill, C. (1998). *Adapted physical activity, recreation and sport: crossdisciplinary and lifespan* (5* ed.). Dubuque, IA: Brown and Benchmark.
51. Statkevičienė, B. (1999). Lietuvos neįgaliųjų sporto prioritetinių šakų nustatymas. *Taikomoji fizinė veikla ir neįgaliųjų socializacija: problemos ir perspektyvos. Tarptautinės mokslinės konferencijos programa ir pranešimų tezės* (p.75). Kaunas.
52. Strolaitės, S. (2003). Skaičiai, faktai, tendencijos. *Specialusis ugdymas*, 1(6), 3.
53. Atvira informavimo, konsultavimo, orientavimo sistema. Studijų programos [www.aikos.smm.lt , žiūr. 2006-04-05].
54. Šlušnytė, E. (2000). Specialiųjų poreikių mokinys bendrojo lavinimo mokykloje. *Specialusis ir socialinis ugdymas (tarptautinis aspektas)*, 198-202.
55. Šlušnytė, E. (2001). Specialiųjų poreikių vaikų ugdymo ypatumai Kretingos rajono bendrojo lavinimo mokyklose. J. Ambrukaitis (Sud.), *Specialiųjų poreikių vaikų pažinimas ir ugdymas: mokslinės konferencijos medžiaga* (p.167-172). Šiauliai.
56. Taikomosios fizinės veiklos teminis tinklas [www.kulueven.ac.be/thenapa (žiūr. 2006-03-27)].
57. Tripp, A. comparison of attitudes of regular and adapted physical educators toward disabled individuals [www.ncbi.nlm.nih.gov/entrez (žiūr. 2006-01-12)].

58. Urbonienė, A., Leliūgienė, I. (2001). Socialinės-educacinės neįgaliųjų integracijos į visuomenę technologijos Skandinavijoje ir jų taikymo galimybės Lietuvoje. *Specialusis ugdymas*, 2(5), 106-111.
59. Бабаяна, Г. (1995). Роль специального педагога в процессе интеграции детей олигофренов в массовые школы. *Vaičių, turinčių specialiųjų mokymosi poreikių, ugdymas: teorija ir praktika. Tarptautinės mokslinės konferencijos medžiaga* (p.232-233). Šiauliai.
60. Богуцка, Я., Бжозовска, А. (1994). Интеграция – новаторская форма воспитания и обучения в школе. А. Алишаускас и др. (Red. kol.), *Specialiųjų poreikių vaikų integracija: patirtis ir perspektyvos. Mokslinio metodinio seminaro medžiaga* (p. 22-35). Šiauliai.
61. Евсеев, С.П., Шапкова, Л. В. (2000). *Адаптивная физическая культура*. Москва: Советский спорт.

Summary

Nowadays integration is of great importance and is being widely analysed. Organization of education, training of teachers, pedagogic community, public point of view and other aspects of this topic are very important. Most research papers analyse general features of education, views and regulations, readiness to educate the disabled. However, there is no literature about how Physical Education teachers should educate and train disabled students.

It is known that sports and physical exercises are very important for better physical, emotional and social state of the disabled. As the disabled are being integrated into comprehensive schools, they should also be integrated into regular Physical Education lessons. Specialists, who teach movements, physical activity and sports, must know the needs, motivation and interests of the disabled and should be aware of the restrictions due to disability. Do comprehensive schools really grant all rights for the disabled take part in Physical Education lessons? Do Physical Education teachers appreciate the importance of social integration of the disabled?

In order to find answers to these questions a survey has been carried out. The **aim** was to identify knowledge of comprehensive schools Physical Education teachers about the peculiarities of physical activity of the disabled.

The objectives: 1) make the instrument for the survey – prepare a questionnaire for Physical Education teachers; 2) interview Physical Education teachers in written form; 3) analyse the survey results using quantitative methods.

103 teachers of Physical Education from Šiauliai and Šiauliai district comprehensive schools have been interviewed (December, 2005 – April, 2006).

The analysis of the survey has proved that about one-third of the respondents tried evade the questions or were shy about expressing their opinion. The most frequent answer was “neither approve nor disapprove”. So, we could state that teachers from comprehensive schools have little knowledge and experience in teaching disabled people. They also haven't got enough knowledge about the peculiarities of the disabled physical activity. That's why answering the questionnaire they were most often neutral.

The necessity to improve teachers' knowledge and skills proved that teachers from comprehensive schools are not prepared to teach the disabled Physical Education together with healthy students.

The survey has denied the hypothesis that knowledge and pedagogical competence of Physical Education teachers at comprehensive schools grant equal participation of the disabled during Physical Education lessons.

Priedai